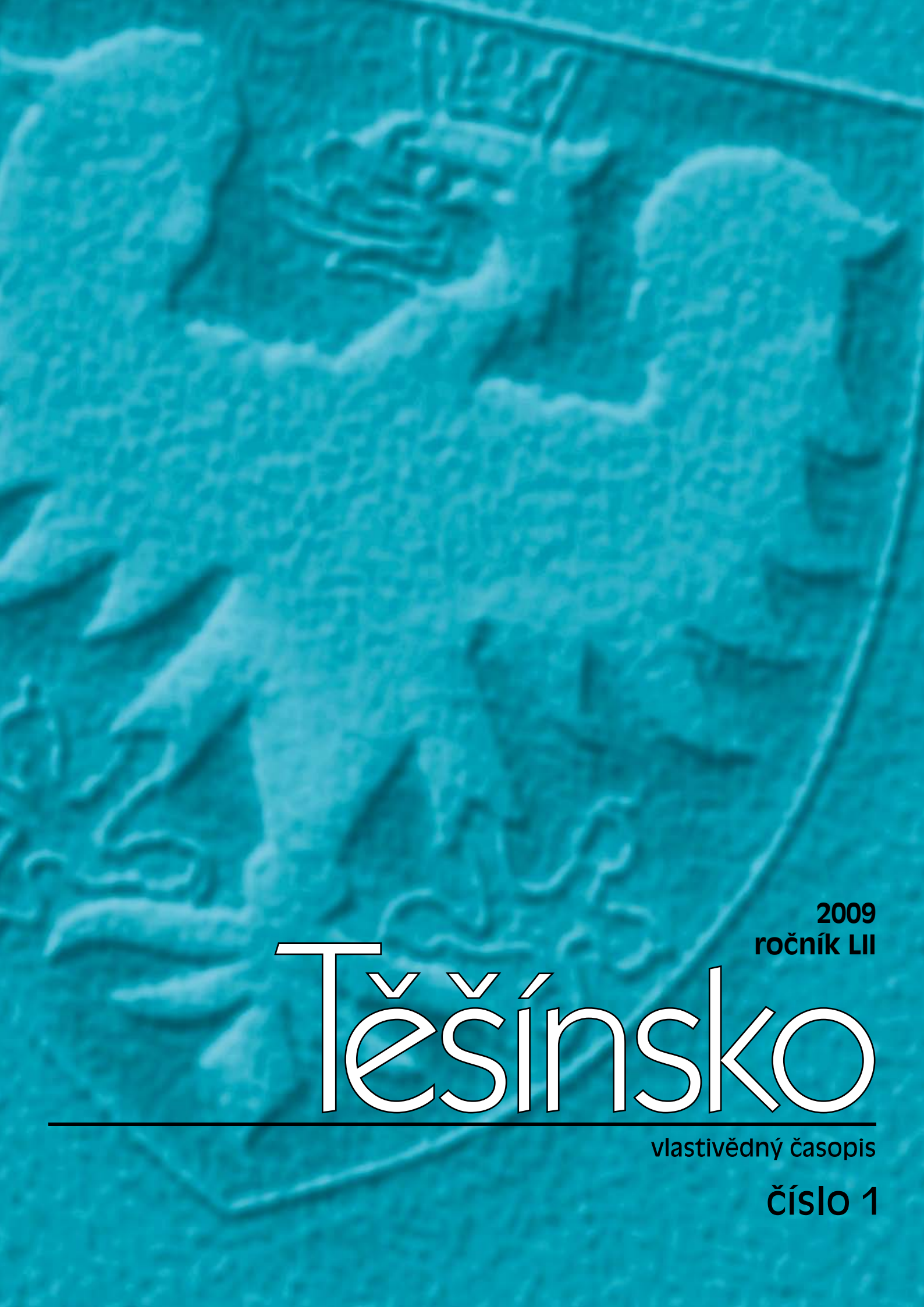

2009
ročník LII

Těšínsko

vlastivědný časopis

číslo 1

2009
ročník LII

Těšínsko

vlastivědný časopis

číslo 1

Obsah

K počátkům obce Čeladná

Jan Al Saheb

1

Władysław Sikora-představitel moderní polské poezie Těšínska

Libor Martinek

7

Archeologická sezona 2007 na hradisku v Chotěbuzi-Podoboře

Ondřej Tůma

17

Jaroslav Bakala (1931–2008)

Petr Kozák

19

K jubileu docenta Dušana Janáka

Mečislav Borák

21

Muzeum Těšínska v roce 2008

Výroční zpráva

Zbyšek Ondřeka

23

Z nové literatury (nejen) o Těšínsku

Gabriela Chromcová – David Pindur

32

Města a obce Těšínska se představují

Hrčava

Radek Lipovski

33

Články v tomto periodiku jsou recenzovány nezávislými recenzenty.

Vydává Muzeum Těšínska v Českém Těšíně

Adresa redakce:

Muzeum Těšínska, p. o., Hlavní tř. 15, 737 01 Český Těšín,
tel.: 558 761 216, fax: 558 761 223,
e-mail: muzeum@muzeumct.cz

Odpovědný redaktor: dr. Zbyšek Ondřeka

Výkonný redaktor: doc. dr. Rudolf Žáček, Dr.

Tajemník redakce: dr. David Pindur

Redakční rada: dr. Karel Bogar, doc. dr. Mečislav Borák, CSc.,

prof. dr. Dan Gawrecki, CSc., doc. dr. Blažena Gracová, CSc.,

doc. dr. Dušan Janák, Ph.D., prof. dr. Zdeněk Jirásek, CSc.,

dr. Jaromír Kalus, dr. Jiřina Kábrtová,

doc. dr. Irena Korbelářová, Dr., doc. dr. Pavel Kouřil, CSc.,

dr. Karel Müller, dr. Zbyšek Ondřeka, dr. David Pindur,

doc. dr. Radim Prokop, CSc., dr. Miroslav Skarka,

dr. Pavel Šopák, Ph.D., Jiřina Veselská,

doc. dr. Rudolf Žáček, Dr.

Jazyková editace: Lucie Kučová

Překlad resumé do anglického jazyka: Lenka Mandrysová

Grafický návrh: Petr Tesař, UPGRADE CZ s.r.o., Ostrava

Odevzdáno do tisku: 22. 5. 2009

Vyšlo: 29. 5. 2009

Tisk: Tiskárna Grafico s.r.o., Opava

Nevyžádané rukopisy, fotografie a kresby se nevracejí.

Za obsahy článků odpovídají autoři.

Časopis lze zakoupit v Muzeu Těšínska v Českém Těšíně,

Pražská 3/14 nebo v jeho dalších pobočkách:

ve Výstavní síni Musaion v Havířově,

v Památníku životické tragédie v Havířově-Životících,

Kotulově dřevěnce v Havířově,

v Archeoparku v Chotěbuzi-Podoboře,

ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Jablunkově,

ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Karvině-Fryštátě,

ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Orlové,

v Technickém muzeu v Petřvaldě

a v Regionálním informačním centru v Českém Těšíně.

Rozšiřuje redakce, kde si lze také objednat

(i telefonicky) předplatné nebo jednotlivá

čísla časopisu.

Vychází čtvrtletně, cena jednoho výtisku 40 Kč,

celoroční předplatné 160 Kč a poštovné.

Identifikační číslo: ISSN 0139-7605

Evidenční číslo MK ČR: E 11319

Podávání novinových zásilek povoleno

Oblastní poštou v Ostravě

č. j. 2726/92-P/1 ze dne 30. 11. 1992.

K počátkům obce Čeladná

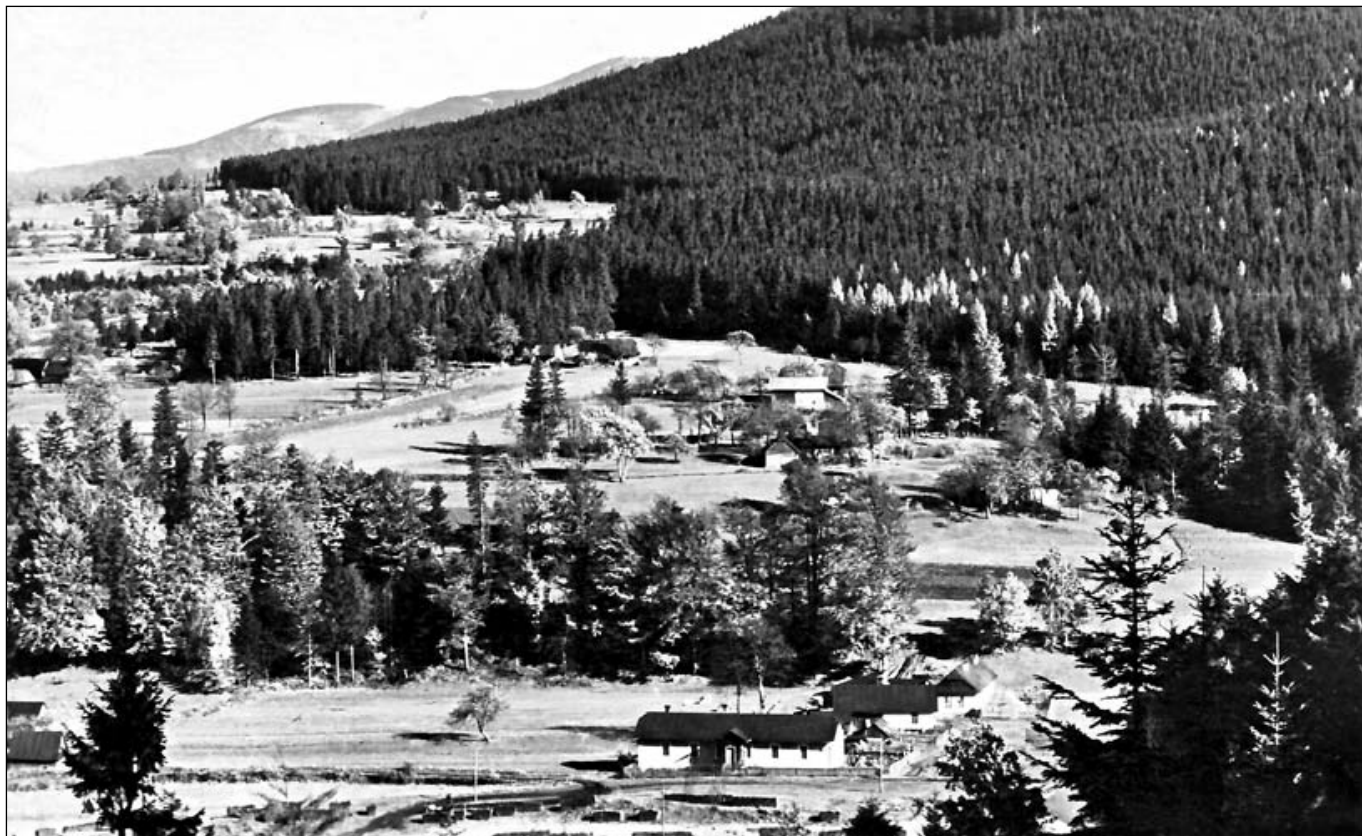
Jan Al Saheb

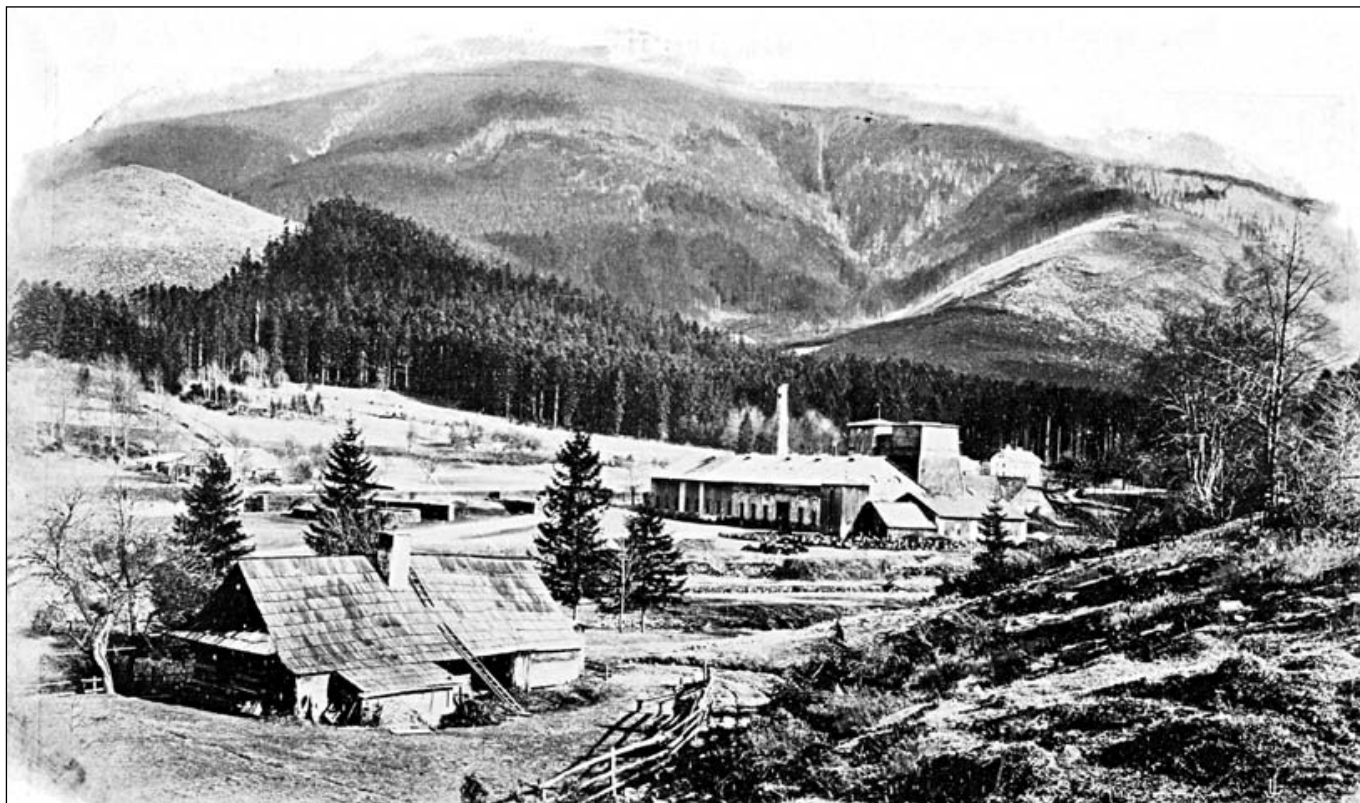
Podobně jako u většiny okolních obcí není ani v případě Čeladné známo přesné datum jejího založení. Okolnosti vzniku současné horské obce Čeladná jsou proto zahaleny téměř neprostupnou rouškou věků, kterou se nám dnes, s odstupem mnoha staletí, zřejmě již nepodaří zcela uspokojivě odhalit. Přesto se v následující stati pokusíme na základě rozboru dostupných písemných pramenů rekonstruovat její počátky. Úvodem je ovšem nutno předeslat, že se nebudeme blíže zabírat předpokládanou existencí osady nacházející se na katastru dnešní obce poblíž lokality Kozinec, kde ve 14.–15. století stával strážní hrádek. Zatímco jeho existenci dokazují četné archeologické nálezy, při úvahách o osadě plníci zřejmě roli jeho zásobovací základny se lze dosud pohybovat pouze v rovině hypotéz. Osada, kterou bychom mohli právem považovat za předchůdce dnešní obce, navíc zanikla společně s hrádkem (přesněji tzv. drobným středověkým opevněním) nejpozději koncem 15. století.¹

Po zániku hrádku na Kozinci následují z hlediska našeho povědomí o Čeladné téměř dvě dlouhá staletí bez jakékoliv zmínky nejen o obci, ale rovněž o čemkoliv, co by být jen vzdáleně mohlo tuto lokalitu připomínat.

Dokonce ani zcela přesně nevíme, zdali hustě zalesněné území dnešního katastru obce náleželo k hukvaldskému panství olomouckých biskupů, anebo jej lze spíše počítat k místeckému lennímu statku olomouckého biskupství, který však byl v té době v držení těšínských knížat, respektive jejich věřitelů.² V dochovaných pramenech se totiž vyskytuje množství zpráv o častých sporech týkajících se především práva lovu v této oblasti. Můžeme předpokládat, že své jméno si ponechala snad jen stejnojmenná řeka, jejíž nepřetržitý vodní tok provázel krajinu pod Smrkem a Kněhyní tímto dlouhým obdobím. Obdobím, kdy byli zdejšími stálými obyvateli jen jeleni, laně, srny, koroptve a další fauna vyskytující se v okolních hlubokých lesích. Jen tu a tam do těchto tehdy ještě převážně bukových a dubových hvozdů zavítala nevelká skupina doprovázející na lovu biskupova správce z Hukvald, který částí svých úlovků přispíval k blahobytu biskupova dvora v Kroměříži. Zprávy o lovech v tzv. Zadních horách se objevují v biskupské korespondenci sice teprve okolo poloviny 16. století, ale je více než pravděpodobné, že se lovecké aktivity hluboko v tehdejších hukvaldských lesích zde pod vedením

Pohled na horní část obce Čeladná, v pozadí úbočí hory Smrk, okolo r. 1930, Muzeum Těšínska

Železářny v Čeladné, okolo r. 1900, Památník Matice místecké, Místek 1905

biskupských správců (neboli úředníků a později hejtmanů) provozovaly již mnohem dříve. O jejich průběhu nás zpravuje například výpověď jistého Šimka Krále ze slezské obce Sedlišť. Pochází z roku 1561 a byla zaznamenána v souvislosti se spory, které při lovech v těchto i jiných končinách mnohdy nastaly, neboť vedle hukvaldských úředníků mohli až po vrchol Ondřejníku lovit zvěř i úředníci sousedního frýdecko-místeckého panství.³ Zaposlouchejme se tedy na chvíli do vyprávění svědka těchto téměř čtyř a půl století starých událostí „...It[em] Šimek Král z Sedlišč vyznal, že kdy[ž] byl v Skalici fojtem, za pana Jana z[e] Žerotína, i za jiných pánuův a úředníkuův, až do pana Tatíka, i chodívali [j]sme na hony za tohož pana z[e] Žerotína, i sám s námi honíval a po tři noci v[e] Fr[ý]dlaně lehával, honívali [j]sme na zvěř v Řasném v Ondřejníku, Hukvaldščí z jedné strany a my na druhé straně, kdež se třefovalo, že se jeden den sjížděli na hon i žádali jedna strana druhej, aby psuův nepauštěli, až by jedna strana prve sehnala, aby se psi nepomíšeli a potom, kdy již jedna strana sehnala, totiž Hukvaldščí prve zapustili, psy hnali k západu slunce a potom Frýdečščí hnali a zapuštěli k východu slunce od vrchu Ondřejníka i tenat [tj. loveckých ohrad] tam na noc nechávali v horách, kde [j]sme honili a žádnéj překážky nikdá za žádných pánuův nebývalo v těch místech, ani za úředníkuův, teprva za pana Jaroše, úředníka nynějšího hukvaldského...“⁴

Vše vskutku nasvědčuje faktu, že na území dnešní obce Čeladná se po zániku opevnění na Kozinci objevila lidská stopa jen sporadicky, což platilo až do poloviny 16. století. Právě v tomto období totiž sledujeme rostoucí zájem držitelů hukvaldského panství, olomouckých biskupů, využít zdejší lesy efektivnějším způsobem nežli tomu bylo dosud. Z tohoto důvodu byl snad již někdy v průběhu první poloviny 16. století z iniciativy tehdejšího nejvyššího moravského duchovního pastýře, biskupa Stanislava Thurza (episkopát 1497–1540) či jeho nástupce Jana Dubravia (episkopát 1541–1553) poblíž Frenštátu p. R. založen železný hamr.⁵ K jeho provozu bylo potřeba kromě vodního toku a naleziště železné rudy také palivového dříví k výrobě dřevěného uhlí, kterého poskytovaly okolní hluboké lesy jistě dostatek. První písemná zmínka o frenštátském hamru však pochází až z března roku 1556, kdy tehdejší biskup Marek Khuen (episkopát 1553–1565) odpovídal hukvaldskému úředníkovi Jarošovi Syrakovskému z Pěrkova na jím zprostředkovanou žádost jistého Foltýna z Vratislavi „ujmaut“ se tamního hamru.⁶ Bohužel dnes již nevíme, kde přesně tento hamr stál, ale je dost pravděpodobné, že těžba dřeva následně páleného v milířích postupovala směrem k toku řeky Čeladenky až do míst dnešní Horní Čeladné. Nelze proto vyloučit, že zde již někdy před rokem 1561 vznikl také jakýsi „odštěpený závod“ frenštátského hamru, který ovšem ještě v žádném případě nelze považovat

za samostatný, stejně velký podnik jako poblíž Frenštátu. V tomto ohledu je nutno se zcela ztotožnit se závěry dosavadní literatury, která správně předpokládá výstavbu samostatného hamru snad někde v povodí Čeladenky až po roce 1569. Teprve tehdy byl totiž frenštátským hamerníkem Kašparem Bořkem z Malejova biskup Khuen požádán o povolení vystavět druhý hamr (rozumí se samostatný podnik tohoto typu).⁷ O existenci drobnějšího hamru umístěného možná někde v prostoru dnešní Horní Čeladné (snad i poblíž či přímo na místě pozdějších čeladenských hamrů zřízených zde ve třetí čtvrtině 17. století) již dříve by ale s jistou dávkou obezřetnosti mohla svědčit výpověď poddaného Martina Jacha ze slezských Bruzovic. Ta je zanesena v protokolu svědeckých výpovědí pamětníků ve sporech o tehdejší hranice panství místeckého a hukvaldského ze dne 23. července 1561: „...It[em] Martin Jach z Bruzovic vyznal, že za pana Jana z[e] Žerotína [jednalo se o úředníka frýdeckého a místeckého panství] a za jiných pánů auředníkuův dělával mísy s otcem svým v[e] vrchu [P]stružího pod Ondřejníkem, vrch Teplíčníka pod Ondřejníkem v Bahně řasenským z onej strany nad Frý[d]lantem. Také [j] sme dělali na Čeladnej nad hamry a žádný nám nehájl, ani překážky činil. Také [j]sem býval na honu pod Ondřejníkem, tu honívali Hukvaldšci po jedné straně Ondřejníka a my po druhé, nikdá hájeno nebylo, až za toho nynějšího úředníka...“⁸

Jakým způsobem bychom měli správně interpretovat uvedenou formulaci „na Čeladnej nad hamry“? Především je třeba říci, že sama o sobě je velmi nejednoznačná, i když tak na první pohled nevyhlíží. Označení Čeladná totiž může v této souvislosti znamenat jak název osady, tak i stejnojmenného vodního toku. Užití tohoto toponyma ve spojitosti s hamry by ovšem poukazovalo více na druhou možnost. V takovémto případě by pak tato část výpovědi jednoznačně lokalizovala hamr někam do povodí toku řeky Čeladenky. Zde se naskytají dvě zásadní otázky. Jednalo se skutečně o uvažované drobné hamerské zařízení umístěné na katastru dnešní obce pouze jako onen „odštěpený závod“ frenštátského hamru? Anebo takový hamr můžeme spíše ztotožnit se samotným frenštátským hamrem, který, jak již bylo předesláno, není v pramenech dostatečně blíže lokalizován? Ať již se pravdě přibližuje více jedna či druhá verze, je zřejmé, že na horním toku řeky existoval hamr již před rokem 1561. Tento fakt totiž nelze vyvrátit ani v případě, kdybychom se přiklonili k alternativě, že se ono toponymum „na Čeladnej“ vztahuje

nikoliv k vodnímu toku, ale označuje již nově založenou osadu.

Lokace osady v místech poblíž čeladenského hamru ještě před jeho výstavbou se ovšem jeví jako velice nepravděpodobná, uvážíme-li, že před zahájením jeho činnosti byla tato oblast zcela obklopena hlubokými lesy, což by značně komplikovalo nutné spojení s nejbližší civilizací. Teprve v okamžiku, kdy docházelo jednak k masivnějšímu klučení lesů ve směru od Frenštátu p. R. pro potřeby hamerní výroby, jednak nezávisle na tom také k mýcení lesů v rámci tzv. první vlny pasekářské kolonizace ve směrech od Kunčic pod Ondřejníkem, Kozlovic a ze severní strany také od Frýdlantu n. O., nastaly příhodné podmínky pro pokus o založení nových osad v oblasti tzv. Zadních hor. Právě od 60. let 16. století se totiž důsledkem kolonizační činnosti zdejší hluboké lesy začínaly otevírat a noví pasekáři, nejprve převážně z řad mladších synů z okolních obcí a později také nově příchozí Valaši, postupovali stále odvažněji do podhorského pásma Beskyd. Existence a provoz hamerního zařízení na horním toku řeky Čeladenky tak mohl zvláště nyní velkou měrou přispět k rozhodnutí vrchnosti,

Horská oblast katastru Čeladné, mapa hukvaldského panství, 2. polovina 17. století, Muzeum Beskyd

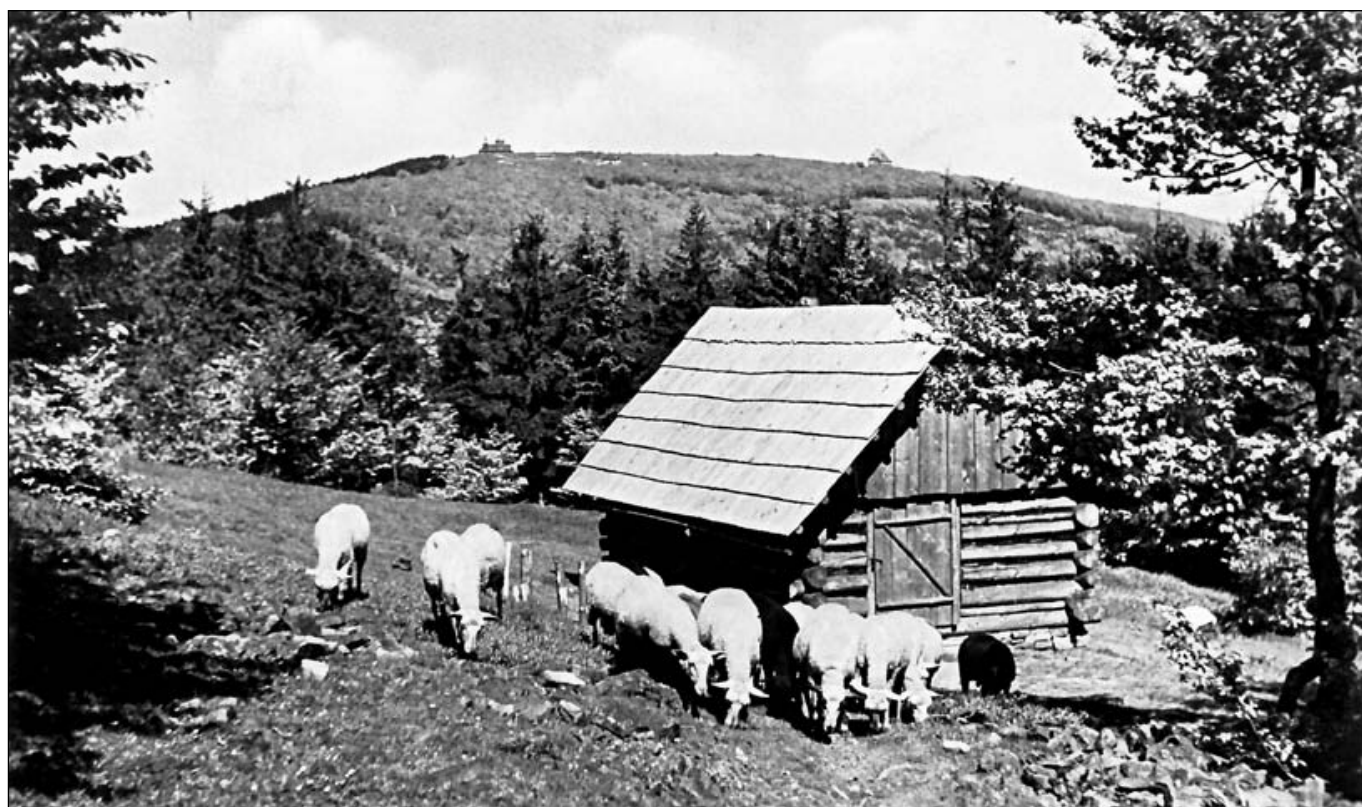
kteřé veškeré zdejší rozlehlé lesní plochy náležely, vcelku logicky založit novou obec právě v jeho nejbližším okolí. Velice složitou otázkou ovšem zůstává, kdy k tomuto kroku došlo.

S určitostí tedy víme, že počátky dnešní obce Čeladná jednoznačně souvisí až s vlnou pasekářské a na ni navazující valašské kolonizace podhorských území hukvaldského panství. O tom nepřímě svědčí mj. také absence úřadu vesnického fojta v nejstarším období existence obce, tedy úřadu úzce svázaného se starší, středověkou lokační činností.⁹ Pasekářská kolonizace v tomto prostoru dosáhla vrcholu v 80. letech 16. století, kdy byly paseky posouvány stále více do hor. Až v následujícím období se začal zřetelněji do kolonizace horských oblastí zdejšího panství zapojovat také nově příchozí valašský element.¹⁰ Zatímco pasekářská kolonizace byla typická novým způsobem hospodaření v horských oblastech, valašská kolonizace se vyznačovala zejména salašnictvím. Nové osady pak vznikaly klučením dominikálu (tj. pozemku v přímém držení vrchnosti) a jeho přeměnou v rustikál (tj. pozemek v majetku vrchnosti propůjčený za stálý roční plat poddanému) postupně a mnohdy po značně dlouhou dobu z prvotních samot jejich rozšiřováním. Konstituování nové osady či dokonce obce znamenalo závěrečnou fázi procesu kolonizace, který v oblasti beskydských Zadních hor vyvrcholil vznikem několika osad dokonce až v samém závěru 18. století.

Při určení doby vzniku Čeladné je možno vycházet především z prvního podrobného

soupisu zdejšího osedlého obyvatelstva, jímž je urbář hukvaldského panství z roku 1581. Při interpretaci v něm obsažených informací si však nejprve musíme uvést v obecné rovině tři základní fakta, která je potřeba mít při našich dalších úvahách na zřeteli. **Za první** tento pramen bohužel nezaznamenává veškeré tehdejší obyvatele Čeladné, nýbrž pouze ty, kteří byli z titulu držby pozemku povinni platit pozemkovou rentu. Zachycuje tedy jen hospodáře na jednotlivých statcích, naopak neposkytuje žádné údaje o bezzemcích, námezdně pracujících a nepodává ani informace o příslušnících domácností osedlých hospodářů, či dokonce o vybavení jednotlivých usedlostí hospodářským náradím apod. **Za druhé** se jedná o pramen, jehož převážná část byla sice tehdejšímu důchodním písařem hukvaldského panství Ondřejem Fabiánem napsána jednorázově koncem roku 1580 a počátkem roku následujícího schválena olomouckým biskupem Stanislavem Pavlovským z Pavlovic (episkopát 1579–1598), ovšem mnohé pasáže byly dopisovány také později.¹¹ Vzhledem ke skutečnosti, že urbář sloužil coby registraturní pomůcka při vybírání vrchnostenských dávek a platů od poddaných, je nasnadě, proč docházelo nejen v 16., ale také v 17. a zčásti i 18. století (nejmladší zápis je datován rokem 1772!) ke vpisování dalších údajů a tím i aktualizování tohoto soupisu. Výsledkem je, že se v urbáři nachází mnoho odlišných rukopisů, jimiž jsou psány jednotlivé pasáže. Konečně **za třetí** si musíme uvědomit,

Salaš pod Radhoštěm, okolo r. 1935, Muzeum Těšínska

že do tohoto soupisu byli jednotliví osedlí hospodáři zapsáni až v okamžiku, když jimi obdělávaná půda již vykazovala určitý výnos, jehož část pak mohli odevzdávat vrchnosti. V praxi to znamenalo, že všichni, kteří byli zahrnuti do prvopisu tohoto urbáře, drželi své pozemky již delší dobu. Už ve středověku totiž při zakládání jakékoliv nové vsi platil úzus, že zakladatel udělil nově osedlému obyvatelstvu takovéto vsi tzv. lhůtu. To znamenalo, že tamní hospodáři na určitou dobu (obvykle 25–30 let, ale někdy i více) osvobodil od odevzdávání vrchnostenských platů.¹² Toto opatření mělo zaručit novým osadníkům, že v době, kdy budou jejich zisky z nově, a tudíž velmi obtížně obdělávané půdy nízké, se nedostanou do hospodářské tísně. Teprve po uplynutí takovéto lhůty, kdy se již předpokládal vyšší výnos, se měli i tito osedlí zařadit po bok ostatnímu obyvatelstvu a za propůjčenou vrchnostenskou půdu odevzdávat každoroční pravidelný plat.

S vědomím všech výše uvedených faktů se nyní pokusme interpretovat zápisy obsažené v hukvaldském urbáři a poodkryjme tak alespoň zčásti okolnosti vzniku dnešní obce. Již na první pohled se rukopis urbářského zápisu týkající se obce Čeladná liší od prvopisu, který je datován léty 1580–1581. Na základě podrobného rozboru všech rukopisů vyskytujících se ve zmíněném urbáři a jejich srovnáním s dalším archivním materiálem jsme dospěli k závěru, že k vepsání došlo až o mnoho let později, teprve někdy kolem roku 1610, a to zřejmě nejspíše důchodním písařem Stanislavem Breyfendorským.¹³ Pro toto tvrzení hovoří také fakt, že Čeladná není jmenována mezi ostatními tehdy evidovanými (tj. již zpoplatněnými) obcemi hukvaldského panství ani v listině z 1. ledna 1593, kterou tehdejší biskup Stanislav Pavlovský pronajal na tři léta veškeré výnosy z panství svému bratrovi Valentinovi.¹⁴ Jaký závěr vyplývá z našeho zjištění? Při existenci lhůty trvající přibližně 30 let by tedy k založení obce mělo dojít někdy kolem roku 1580, přičemž nelze stoprocentně vyloučit ani období starší. Nejzazším mezníkem ovšem zůstává rok 1561. UVědomíme-li si ale, že v takovémto případě by lhůta trvala celé půlstoletí, tedy déle než tehdejší průměrný věk jedné generace, jeví se lokace Čeladné již v tomto období spíše jako velmi nepravděpodobná. Závěrem těchto úvah tedy konstatujeme, že **obec byla založena nejspíše někdy v rozmezí let 1570–1580.** O její existenci nejméně už v době sepsání urbáře, koncem roku 1580, totiž s velkou pravděpodobností svědčí dva urbářské zápisy: Jana Kalmana z Kozlovic „...též on z kusu na horách, slově Humenčiska,

podle cesty a podle Ondřejnice z obů stran potoka po cestu na Čeladnu...“ a Adama Gacha ze stejné obce „...též Adam Gach z druhého kusu v horách Humenčiska podle cesty a podle Ondřejnice pars na Čeladnu...“.¹⁵ Obě tyto zmínky potvrzují také existenci staré cesty vedoucí z Hukvald přes Kozlovice a Kunčice p. Ondřejníkem do Čeladné, kde již prokazatelně musela v té době existovat přinejmenším osada.

Jakou podobu měla obec kolem roku 1610, kdy je zachycena v našem urbáři? V Čeladné tehdy evidujeme 18 osedlých, mlýn a pilu. Vzhledem k předpokladu, že každý z osedlých měl ještě přibližně osmičlennou rodinu, což v té době nebylo výjimkou, můžeme kalkulovat s přibližně se 130–150 obyvateli. V urbáři figurují jména těchto Čeladňanů: Michal Čunta, Mika mlynář, Jan Beranův, Blažej Polák, Jan Dalič, Jan Pavliskův, Martin Hanzlíkův, Kašpar pastýřův, Urban Švrčina, Jiřík Šustek, Štefek Slovák, Adam Slovák, Juříčko Štalmachův, Jiřík Knebel, Martin Bumbala, Adam Čunta, Jan Kneblík a Jan Kuběňčík.¹⁶

Na základě rozboru urbáře hukvaldského panství lze s určitou dávkou obezřetnosti vyslovit ještě jednu hypotézu, přesněji řečeno stanovit prvotní postup kolonizace obce Čeladná. Navzdory skutečnosti, že prvopis tohoto pramene v roce 1580, resp. 1581 ještě samotnou obec z důvodu trvání lhůty nezaznamenal, už v nejstarší části textu se objevují v několika případech poměrně spolehlivé indicie o její existenci. Je to dáno zejména tím, že vedle mladších synů, kteří odešli v rámci pasekářské kolonizace ze svých otcovských gruntů hledat štěstí do nově vyklučovaných oblastí, se kolonizace zúčastnili v menší míře i sami držitelé těchto gruntů z okolních vsí. Zásadní rozdíl mezi oběma skupinami kolonizátorů však spočíval v tom, že mladší synové, kteří v původní obci nedrželi vlastní usedlost a polnosti (nebyli tudíž počítáni mezi osedlé obyvatelstvo), si zde záhy po vyklučení lesa budovali vlastní příbytky. A to za vydatné pomoci vrchnosti, která měla zájem na zvýšení počtu osedlého (tedy zpoplatněného) obyvatelstva a velmi ráda proto těmto zájemcům poskytovala zdarma stavební materiál – dřevo, kterého bylo všude v okolí dostatek. Navíc, jak již bylo řečeno, udělila takovýmto novým osadníkům onu lhůtu (obvykle všem – celé osadě – hromadně). Naopak kolonizátoři osedlí již dříve v některé z okolních vsí, kteří si prostřednictvím vyklučení určitého vymezeného prostoru pouze rozšiřovali svoji současnou pozemkovou držbu, již nepodléhali z titulu dlouhodobě osedlých ochranné lhůtě a byli na základě držby svých

Valentin Pavlovský
z Pavlovic, úředník
hukvaldského panství v l.
1576–1599, dřevorez z roku
1593, Paprocký z Hlohol,
Bartoloměj: Zrcadlo
slavného markrabství
moravského. Olomouc 1593

Údolí říčky Čeladenky mezi Smrkem a Kněhyní v horní části obce, okolo r. 1925, Muzeum Těšínska

nově vykloučených pozemků zpoplatnění okamžitě. Právě z tohoto důvodu byly platy z této skupiny nově obdělávaných pozemků zahrnuty do textu hukvaldského urbáře již v době jeho vzniku, koncem roku 1580. Na základě toho se dovídáme, že tehdy drželi své paseky v Čeladné například jistý Jan Novák, jinak Lamprecht z Metylovic, a Jiřík Kupčův, Jan Zmílek, Matěj Ondrušův, Martin Šlahor, Jan Kneblík a Jura Štalmach, všichni z Kozlovic.¹⁷ Tito osedlí odevzdávali činži za své nově nabyté pozemky na katastru Čeladné nejprve ve své obci, a to až do doby, kdy uplynula nově založené obci Čeladná lhůta, a byla tak zapsána do hukvaldského urbáře. Svědčí o tom pozdější přípisy jako např. „...ten plat prve od Motylovských přemazán a na Čeladnu převeden...“ v případě Jana Nováka jinak Lamprechta z Metylovic, nebo „...ten plat dává se již do Čeladné...“ v případě Jana Zmílka z Kozlovic.¹⁸

Především fakt, že šest ze sedmi výše uvedených osedlých mělo své grundy v Kozlovicích, lze považovat za signifikantní a nebudeme tedy zřejmě příliš daleko od pravdy, když konstatujeme, že právě z tohoto severozápadního (od Kozlovic) a západního směru (od Frenštátu p. R.) přicházela na území dnešní obce Čeladná

přes Kunčice p. Ondřejníkem hlavní kolonizační vlna. V tomto směru pak lze najít také i v mnohem mladším dochovaném pramenném materiálu ještě další nepřímé zmínky, které rovněž svědčí ve prospěch uvedené konstrukce. Za všechny jmenujme například výpověď jistého Jana Kuběny z roku 1667. Tehdy již bezmála devadesátiletý stařec komisařům vyšetřujícím hraniční spory o pastviny mezi hukvaldským a frýdeckým panstvím vypověděl, že přišel na Čeladnou právě z Kozlovic kolem roku 1600. Ve věci vlastních sporů dále uvedl, že od starých čeladenských osedlých slýchal o podobných sporech mezi hukvaldskými a frýdeckými Valachy ještě před založením obcí Čeladné a Ostravice „...wenn beide nicht erbauet wahr...“.¹⁹

V závislosti na výše uvedeném pak můžeme vyslovit domněnku, že nejstarší částí dnešní obce je dle všeho její jižnější část, tedy Horní Čeladná. Naopak Dolní Čeladná se nacházela spíše v dosahu kolonizační vlny vycházející ze severně položeného Frýdlantu n. O. Ta ovšem dorazila na katastr Čeladné až s určitým zpožděním, a to především s ohledem na osídlování oblasti Zadních hor na katastru obce Ostravice, založené přibližně ve stejné době jako Čeladná.²⁰

About beginnings of the village of Čeladná

The contribution deals with circumstances of foundation of the North-Moravian mountain village of Čeladná. It appeared in the Hukvaldy dominion of the bishops of Olomouc in the second half of the 16th century in connection with a wave of clearing and Wallachian colonization of the Beskydy Mountains. Using indicia in sources, the author tries to specify the circumstances and the time of the village foundation in more detail, and he dates the foundation back to 1570–1580.

- 1 Na základě seriálního archeologického výzkumu bylo zjištěno, že se jedná zřejmě o pohraniční opevnění, strážící přechod do Uher. Viz Boris, Milan: Kde stávala „tvrz Kozinec“? Pobeskydí, 1981, č. 2, s. 41–43; Žáček, Rudolf: Dědina na valašské cestě. In: Bogar, K. – Kovář, J. – Žáček, R. (edd.): Čtení o Čeladné. Frýdek-Místek 1989, s. 5; Kouril, Pavel – Žáček, Rudolf: Drobná středověká opevnění v Pobeskydí a otázka jejich klasifikace. Časopis Slezského muzea, série B, 35, 1986, s. 123–124.
- 2 K tomu viz Al Saheb, Jan: Lenní statek Místek ve 2. polovině 16. století (k procesu formování mensálních držav olomouckého biskupství před Bílou horou). In: Confinia Silesiae. Sborník příspěvků věnovaných Rudolfovi Žáčkovi (Acta historica Universitatis Silesianae Opaviensis, 1), 2008, s. 99–117.
- 3 K tomu blíže viz Al Saheb, Jan: Řeka Ostravice a její role v dějinách Frýdlantu nad Ostravicí. Sborník Státního okresního archivu ve Frýdku-Místku, 5, 2004, s. 79–96; týž: Urbaniální soupis lenního statku Místek z roku 1583. Práce a studie Muzea Beskyd, 18, 2007, s. 176–193.
- 4 Zemský archiv (dále jen ZA) v Opavě, pobočka Olomouc, fond Lenní dvůr Kroměříž (dále jen LDK), inv. č. 846, č. k. 16, fol. 11–12.
- 5 O založení hamru právě některým ze jmenovaných biskupů sice neexistují přímé důkazy, ale lze při tom vycházet z pozdějších nepřímých zmínek. Viz Chylík, Jindřich: Železná hutě na Valašsku. Naše Valašsko, 12, 1949, s. 109, stejně tak soudí i Štoviček, Jan: Železný hamr ve Frenštátě pod Radhoštěm v 16. století. Studie o Těšínsku, 6, Český Těšín 1978, s. 147.
- 6 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupství Olomouc (dále jen AO), inv. č. 47, fol. 38. V literatuře viz Žáček, Rudolf: K počátkům železářské výroby ve Frenštátě p. R. Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín, 24, 1979, s. 23; týž: K některým problémům vývoje železářství na Ostravsku v 16. a 17. století. Z dějin hutnictví, 10, 1981, s. 47.
- 7 Žáček, Rudolf: K počátkům železářské výroby ve Frenštátě p. R. Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín, 24, 1979, s. 25; týž: K některým problémům vývoje železářství na Ostravsku v 16. a 17. století. Z dějin hutnictví, 10, 1981, s. 47.
- 8 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond LDK, inv. č. 846, č. k. 16, fol. 11–12.
- 9 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ÚŘAS, inv. č. 2253, sign. E I, fol. 240–244.
- 10 Pasekářskou a valašskou kolonizací na hukvaldském panství se zabývali např. Ulčák, Ladislav: Valašská daň na hukvaldském panství před třicetiletou válkou. Časopis pro dějiny venkova, 22, 1935, č. 1, s. 15–23; Nesvadba, František: K pasekářské kolonizaci a valašské otázce na hukvaldském panství v 16.–17. století. ČMM, 69, 1950, s. 243–260; Macůrek, Josef: Valaši v západních Karpatech v 15.–18. století. Ostrava 1959 a Dohnal, Miloň: Pasekářská kolonizace na Hukvaldském panství. Acta historica et museologica Universitatis Silesianae Opaviensis, řada C, 1995, č. 2, s. 98–104.
- 11 Podrobný rozbor tohoto pramene viz Al Saheb, Jan: Urbář hukvaldského panství z roku 1581 (diplomatický rozbor pramene a jeho písaři). Olomoucký archivní sborník, 5, 2007, s. 89–108; o osobnosti písaře Ondřeje Fabiána a jeho životních osudech viz Al Saheb, Jan: Osobnost Ondřeje Fabiána, důchodního písaře hukvaldského panství. Těšínsko, 50, 2007, č. 3, s. 17–25.
- 12 Srovnej např. Vaněček, Václav: Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945. Praha 1975, s. 112.
- 13 Al Saheb, Jan (ed.): Urbář hukvaldského panství z roku 1581. Frýdek-Místek 2008, s. 16.
- 14 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond AO, inv. č. 2982, sign. E II d 17/5. Edice listiny viz Adamus, Alois (ed.): Codex diplomaticus civitatis Ostraviae. Moravská Ostrava 1929, č. 106, s. 150–152. Na fakt, že urbaniální zápis obce je v uvedeném prameni psán pozdějším odlišným rukopisem, a také že Čeladná není zaznamenána ve zmíněné listině upozornil již Žáček, Rudolf: Pobeskydí od husitství do Bílé hory. Frýdek-Místek 1986, s. 46–47.
- 15 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond Ústřední ředitelství arcibiskupských statků Kroměříž (dále jen ÚŘAS), inv. č. 2253, sign. E I, fol. 111, 120.
- 16 Al Saheb, J. (ed.): c. d., s. 157–159.
- 17 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ÚŘAS, inv. č. 2253, sign. E I, fol. 97, 108, 111–114, 120.
- 18 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond ÚŘAS, inv. č. 2253, sign. E I, fol. 97; tamtéž, fond ÚŘAS, inv. č. 2254, sign. E II, fol. 112.
- 19 ZA v Opavě, pobočka Olomouc, fond AO, inv. č. 2264, sign. Temp 133, č. k. 492; Al Saheb, Jan: Vznik a počátky obce. In: Al Saheb, J. – Tofel, S. – Vašutová, L. (edd.): Z archivů a ze vzpomínek aneb vybrané kapitoly z dějin Čeladné. Čeladná 2008, s. 24.
- 20 K počátkům obce Ostravice viz Al Saheb, Jan: Církevní poměry v Ostravici od založení lokálního kaplanství do roku 1820. Práce a studie Muzea Beskyd, 14, 2004, s. 95–97. Tam shrnuta a zhodnocena také dosavadní literatura k tématu.

Władysław Sikora – představitel moderní polské poezie Těšínska

Libor Martinek

Władysław Sikora pochází z malé horalské obce Bocanovice u Jablunkova. Narodil se 10. května 1933 jako třetí dítě Jadwigy a Józefa Sikorových. Rodina vlastnila nevelké hospodářství. V roce 1943, zemřel Sikorův otec a zanechal po sobě ženu s pěti dětmi. Rodina prožila tvrdý život za okupace i po ní. Otec měl na W. Sikoru velký vliv, byl mu vzorem jako plebejský těšínský patriot. Na základě prožitků a vzpomínek z dětství vznikl později Sikorův autobiografický román *Za ojcem idę* (Následuji otce; Kraków, Wydawnictwo Literackie, 1984). Školní docházku zahájil v německé základní škole, po válce pokračoval na základní škole s polským vyučovacím jazykem. Absolvoval polské gymnázium v Českém

Těšíně (maturita v r. 1953) a Vysokou školu pedagogickou v Olomouci, obor polština – ruština (absolutorium v r. 1957).

W. Sikora v l. 1957–1964 působil jako učitel v Mostech u Jablunkova, v l. 1964–1969 jako redaktor *Głosu Ludu* v Ostravě. V r. 1969 byl s většinou redaktorů z redakce novin propuštěn, mj. kvůli odsouzení vstupu armád Varšavské smlouvy do Československa (v l. 1968–1970 člen Svazu československých spisovatelů). Po vyhazovu byl zaměstnán jako referent pro organizační záležitosti HV PZKO v Českém Těšíně. Od r. 1978 byl dramaturgem loutkového divadla Bajka, v r. 1983 byl opět nucen opustit zaměstnání a vrátil se k pedagogické práci v základní škole s polským vyučovacím

jazykem v Českém Těšíně. K tomuto kroku se našly politické důvody. V té době sílilo v Polsku hnutí Solidarita a místní komunisté se domnívali, že by Sikora a někteří další zaměstnanci HV PZKO mohli mít na polské obyvatele českého Těšínska ideologicky nežádoucí vliv. Po r. 1990 byl redaktorem časopisu pro polskou „menšinovou“ mládež *Ogniwo* až do r. 1994, kdy odešel do důchodu. V současné době je stále aktivní jako spisovatel a publicista, přispívá mj. do *Głosu Ludu* a *Zwrotu* statěmi a fejetony na regionální i nadregionální literární a kulturní témata.¹ Žije v Českém Těšíně.

W. Sikora vstoupil do literatury² počátkem 60. let 20. století jako člen generace, která se představila v almanachu *Pierwszy lot*. Almanach připravil Henryk Jasiczek a spolu s W. Sikorou v něm publikovali B. Bielan, A. Dostal, J. Gaudyn, Wanda Pribulowa (*1925), W. Przeczek, G. Pyszko (*1932–†1988), Józef Raszyk (*1919) a Danuta Siwkówna (*1922). Snahou autorů této generace bylo vytvoření moderní polské literatury v regionu, proto odmítala dosavadní úzce vymezenou funkci polské regionální tvorby českého Těšínska, usilovala o navázání na polskou meziválečnou avantgardu a soudobé polské i světové literární proudy a směry. W. Sikora byl považován za nejtalentovanějšího autora z celé skupiny básníků „Prvního rozletu“.

Jako básník si W. Sikora vybral za svůj duchovní vzor P. Kubisze. Nepokračoval sice v jeho poetice, ale povšiml si, zejména ve sbírce *Przednówek*, Kubiszova pokusu

o vyjádření vztahu k těšínskému regionu spolu s využitím modernějších básnických výrazových prostředků. Tento princip přijal W. Sikora za vlastní. Podobně jako P. Kubisz i W. Sikora používá často nářečních výrazů, dialektismů, ale i četných neologismů, v čemž se podobá svému slavnému předchůdci Bolesławu Leśmianovi (vl. jm. B. Lesman, *1877–†1937). Od polského avantgardního básníka J. Przyboše převzal jeho tezi „minimum slov, maximum významu“. Ve sbírkách *Lato* (Léto, 1966), *Kareł* (1977) a *Henryk Nitra* (1981) se W. Sikora do značné míry přiblížil polské „lingvistické poezii“, jejímž představitelem byl například Tymoteusz Karpowicz (*1921–†2005).

Zčásti pod vlivem polského symbolismu a těšínské avantgardy je Sikorova tvorba silně spjata s místní lidovou venkovskou a horalskou kulturou. Je to patrné i na útlém souboru povídek *Skrzyżowanie* (Křižovatka; Český Těšín, Zwrot, 1968), které zároveň obsahují prozaické příspěvky jeho generačního druhá W. Przeczka. V případě W. Sikory se setkáváme s náměty čerpanými z Beskyd, u W. Przeczka jde o prózy vycházející z hornického prostředí Karviné a jejího okolí.

Po r. 1969 se jméno W. Sikory dostalo na index, autor byl nucen jako někteří další polští spisovatelé z regionu hledat publikační příležitosti v Polsku. V r. 1977 mu vyšla sbírka veršů *Kareł* (Katowice, ZLP), která je poctou předválečnému polskému komunistickému poslanci K. Śliwskovi. Básně jsou prostoupeny sociální i národnostní tematikou. Další sbírka *Henryk Nitra* (Bielsko-Biala, Beskidskie Towarzystwo

*Jako třídní učitel, 7. třída
osmileté střední polské školy
v Mostech u Jablunkova, šk.
rok 1958/59, archiv W. Sikory*

Spoleczno-Kulturalne, 1981) je básnickým komentářem k výstavě prací těšínského řezbáře Henryka Nitry. V souboru literárněhistorických statí a esejů *Wielokropki* (Několik teček; Katowice, Śląsk, 1982) jde stále o regionální tematiku. W. Sikora se v knize zabývá místními polskými autory, dvě statě jsou věnovány zbojnické tematice a magické poezii z Těšínska. V románu *Za ojcem idę* (Následuji otce; Kraków, Wydawnictwo Literackie, 1984) hledá své kořeny v krajině dětství, zabývá se historií rodného regionu, zvyky a řečí předků, vypráví o svém dětství za okupace, nelehkém osudu horalů a rodinné tragedii.

W. Sikora po uvolnění publikačních možností uveřejňoval na pokračování v *Głosu Ludu* (v l. 1989–1990) historický román *Przelacz*. Román, dějově zasazený do revolučního roku 1848, je rovněž svázán s místním prostředím a horskou osadou Přelač v Horní Lomné. Ve svém posledním literárním díle *Ojcowizna* (Otčina; Český Těšín, Snoza, 1998) se W. Sikora znovu vrací formou statí, vyprávění a zamyšlení do rodných Beskyd v okolí Jablunkova. Jeho práce místy dostává charakter etnografického výzkumu, když se například zabývá původem beskydských horalů.

V r. 1992 vydal ZLPC ve spolupráci s Literární skupinou '63 sbírku Sikorových básní pod názvem *Tercyny* (Tercíny; Třinec, 1992). Tercíny jsou básnickou strofou používanou klasickými básníky, avšak W. Sikora tuto formu našel v zápisech lidové poezie, v těšínském folkloru. Jeho básně s různou datací vzniku jsou jejím moderním ohlasem. V r. 2002 vydal W. Sikora vlastním nákladem sbírku básní s česko-polským názvem *Hustý život býval – Gęste było życie*. Zahrnuje již publikované verše z l. 1961–1997 a jejich překlady do češtiny z pera Lubomíra Jaworského, Pavliny Jaworské, O. Rafaje, E. Sojky a L. Martinka.

W. Sikora přispěl svou tvorbou do řady sborníků, antologií a almanachů, např. *Mrowisko* (Mraveniště; Ostrava, Profil, 1964), *Oheň*, *Almanach literárních a výtvarných prací Severomoravského kraje* (Ostrava, Profil, 1964), *Podanie ręki* (Podání ruky; Český Těšín, Zwrot, 1969), *Pamięci Jana Kubisza* (Památce J. Kubisze; Hnojník, SRPS, 1968), *Słowa i krajobrazy* (1980), *Punkt zwrotny* (Bod obratu; Český Těšín, PZKO-SLA, 1988), *Samosięwy* (Samovýsevné stromy; Třinec, DK RZZ HT WSRP, 1988), *Z biegiem Olzy* (Podél Olzy; Katowice, ZLP, 1990), *Nocny list z Krakowa* (1990), *II Najazd Poetów na Zamek Piastów Śląskich w Brzegu* (II. Sjezd básníků na zámku slezských Piastovců v Břehu; Opole, Brzeskie Centrum Kultury, 1991) aj.

Jako dramatik loutkového divadla Bajka napsal několik her pro děti: *O tym, jak Zuzanka poszła w kumy do utopców* (O tom, jak se Zuzanka vydala za kmotra vodníkům; 1980), *O stareczce i kurce* (O stařence a slepičce; 1981), *Worek bierz go* (na motivy Obušku z pytle ven!; 1982).

Spolu s novinářem *Třineckého hutníku* K. Jaworským a těšínským grafikem B. Liberdou založil autorské sdružení Trójka Bermudzki (Bermudský trojúhelník). Tato trojice vydává vlastním nákladem drobné tisky (vzpomínky, povídky, verše, korespondenci apod.). W. Sikora zde uveřejnil vzpomínku *O Henryku Jasieczku wspomnienie* (Vzpomínka na Henryka Jasieczka; 1995), prózu *Sześciórka* (Šestička; 1997), sbírky básní *Nim sady nas wyręczy* (Než nás sady zastoupí; 1996), *Luto z podplomykiem PF 97* (Žal s podplamenicí; 1997), *Bronkowi i kamaratom* (Broňkovi a kamarádům; 1997), korespondenci s W. A. Bergerem *Korespondencja* (Korespondence; 1995).

Jako pomocný materiál pro polské školy v ČR napsal W. Sikora brožuru o polské literatuře Těšínského Slezska *Pisarze Zaolzia* (Spisovatelé Záoří; Český Těšín, Olza, 1993).

Pro místní polský tisk W. Sikora velmi aktivně překládal z češtiny, ruštiny, slovenštiny i lužické srbštiny.³ Za své dílo a kulturně-společenskou práci byl Władysław Sikora vyznamenán mnoha cenami v soutěžích SLA, Stříbrnou sponkou Generálního konzula Polské republiky v Ostravě, medailí HV PZKO.

Počátky tvorby W. Sikory spadají od doby jeho vysokoškolských studií. Ještě jako student uveřejnil v r. 1955 ve *Zwrotu* báseň *Taki dzień* (Takový den). V r. 1959 přispěl deseti básněmi do almanachu *Pierwszy lot*. Většina z nich má lyrický charakter, typické jsou motivy přírody, rodného horského kraje, objevují se názvy beskydských vrcholů, např. Gírová a Polom (v básni *Fragment zimowy /Zimní úryvek/*). Do názvů básní se promítají jednotlivá roční období – Wiosna (Jaro), Jesień (Podzim), Jesienna miłość (Podzimní láska), *Fragment zimowy*. Pozornost na sebe obrací obrazy dne a jeho částí – *Dzień* (Den), *Południe* (Poledne). Se slezským regionem se jmenovitě pojí báseň *Śląska* (Slezská). Na autora měla – jak jsme již naznačili – vliv symbolistní poezie B. Leśmiana, jehož jméno se ve sbírce přímo cituje jako součást literární topiky. Například v básni *Wiosna* je to „dzień leśmianowski“ (leśmianovský den), jinde se objevuje „leśmianowska łąka“ (leśmianovská louka). V básni *Dzień* je louka symbolem celého vesmíru: „*Rozprysnął się dzbanek dnia / Na syte połyski pawich oczu, / Stońce upadło w soczystość jaskrów / i opala się na moim*

Překlady z poezie Władysława Sikory

Dřevěná torza

Tvář člověka bez polychromie
hloubí čas každého nervu;
ruce nezadrží před pádem,
když se díky cizím stáváš Bohem.
Jsoucnosti dřeva, modlí se za sebe.

Chomáči bylin vzmáhalo se léto,
zatímco zimy trvaly
do příchodu jara,
od pšenice do brambor,
abychom zůstali v kořenech země,
na křižovatkách měst – větví času,
v myšlenkách – příbytcích cest
a stezek,
v nekonečné krajině,
abychom ovládli gesta i dřevo.

Sám těžko;
neboť nejí topol ani smrk,
aby ses narovnal jako sloup pod
případným nebem;
hloh však omotal vánek,
svázal úžlabinu,
bez zítřka však nebude trnka,
která se modlí za tichnoucí vítr,
jenž popíše listí z obou stran
vzduchu.

17. 12. 1969–20. 4. 1970

Možná jsem...

Ještě jsem, nechte mě prožít všední den,
nechte přijít další hodinu,
dát jinému kůrku darovanou,
sevrýt špetku země v dlani...

Možná jsem normálně a levně,
nepříteliš si jist svým narozením,
s pohledem upřeným na ruce, které
dokáží uhladit

ticho po zesláblých slovech –

vždyť jsem... Na vlastní účet,
za jeden lok jabčáku v hospodě
dokážu pobíhat v brázdách
výmluvnosti,
táhnout a vláčet a vydržet až
do konce.

Když už jsem, musím věřit ptákům,
na úhorech schovávat zrno v zemi,
prosit o milost zůstat sám sebou
na okraji jednoduché pravdy
klíčení.

19. 2. 1970

*kocu // Sączy się napój leśmianowskiej tąki /
Przez płot i w bzach się stania, / a ja chciałbym
wziąć południe / i usadowić na kolanach.*⁴

K almanachu *Pierwszy lot* i k poezii W. Sikory se vyjádřil kritik Drahomír Šajtar: „jeho lyrika je spíše impresionistická, kultivovaná ovšem moderní poezie polská. Sikora je i po stránce výrazové nejsoučasnejším básníkem útlého almanachu, který celkově tihne spíš jiným směrem: k vylehčené, jemně kroužené a cizelované lyrice v duchu Jasieczkových Jasmínových nocí.“⁴

Sikorovou první samostatnou debutantskou sbírkou byl *Próg* (Práh; Ostrava, Krajské nakladatelství, 1961). Převážnou většinu básní sbírky představují verše přírodní, milostné a reflexivní lyriky. W. Sikora je polskou kritikou často přirovnáván na základě určitých shod v poetice k J. Przybošovi.⁵ Sikorova poetika má k Przybošově pojetí poezie velmi blízko v úsilí o zkratkovité vyjádření myšlenky, o sémantickou kondenzovanost verše.

Oceněnou básní ze sbírky *Próg* se stala Ballada o świętku (Balada o soše svatého), která získala první místo v literární soutěži SLA, uspořádané na Salajce v Beskydech v r. 1960. Básník v ní personifikuje postavu světce i jeho pocity na základě obrazu venkovské krajiny. „*Przydrożny świętek / Smutny drewnem oczu / Urodził w zanadrzu / Gniazdo sikorek // Lubił nadmiernie / Zapach miodu, / Bo – dziwak wsiowy – / Z dorocznej trzciny w bajorze / Chciał wyszumieć rozległość / I głębię nie wiadomo czego // Śmiał się z ukłonów / Wierzbowych, daremnych / I pukal głową w niepogodę / Tęskniąc do kresu / Nieśmiertelności.*“ Ve sbírce je i několik básní se společenskou tematikou, např. Październik (Říjen), Grunwald 1960, Wojna (Válka) a Naga legenda (Nahá legenda), věnovaná památce vězňů koncentračních táborů.

W. Sikora odmítá obehnané výrazové prostředky, působící se setrvačnou silou i v poválečném literárním regionalismu českého Těšínska, zůstává regionu věrný v námětové sféře. Představitel slezské „zájmové“ kritiky T. Kijonka k tomu podotýká: „*Sikora na tuto tradici úplně nerezignuje, spojení s ní se u něj neprojevuje využitím folkloru, ale v okouzlení obrazem rodné krajiny, Beskydy, v silném nasycení básní prvky světa přírody. Přítomnost těchto obsahů, fascinace krásou rodných hor svědčí o podkožních vazbách Sikory se zdejší tradicí, která je vědomě překonávána, byť nikoli bez odporu a zaváhání. Obraz krajiny v jeho básních nepůsobí jako základní téma, ale jako pozadí lyrických situací – Sikorovy básně se nejčastěji odehrávají v okruhu osobních*

záležitostí. Poezii chápe jako pramen sebevědomí, je pro něho nástrojem, s jehož pomocí zaznamenává své dojmy a prožitky.“⁶

Na pozadí dosavadní regionalistické tvorby byla Sikorova poezie pro svou odlišnost považována za málo sdělnou a ze strany některých tradičněji orientovaných kritiků se na její adresu snesly četné výtky. Takto o ní uvažuje reprezentant „místní“ těšínské kritiky B. Bielan: „*Současná poezie je poezií hluboké angažovanosti, v níž ne vždy dominuje obsah. Někdy se básníci snaží pouze o vytvoření nálady, o šokování čtenáře bezobsažnými slovy, která slouží jen k vyvolávání zvláštních nálad.*“⁷ Další zástupce „místní“ kritiky H. Jasieczek oceňoval ve sbírce *Próg* Sikorovu báseň Człowiek i liście (Člověk a listy).⁸ Interpretuje ji jako důkaz schopnosti člověka odkrývat a vytvářet neobvyklé věci, hledat v nich smysl, až je tím téměř směšný. H. Jasieczek se domnívá, že některé metafory básní *Prógu* nejsou vždy funkční. Nejlepších výsledků W. Sikora prý dosahuje tehdy, když se pohybuje v konkrétním prostředí a vychází z osobně prožitých zkušeností. Jasieczkovi se také zdá, že Sikorově tvorbě by prospělo zjednodušení a ujasnění vlastních myšlenek. Přesto konstatuje, že talent a svědomitost autora vzbuzují důvěru a sbírku hodnotí vcelku příznivě jako příslib do budoucna.⁹

Literární kritika – ať už „místní“ v regionu, nebo „zájmová“ v Polsku – se shoduje na tom, že W. Sikora překračuje práh místní literatury a jeho poezie dozrává.¹⁰ Výtky polské „zájmové“ kritiky ke sbírce *Próg* jsou jiného typu. T. Kijonka autorovi vytýká, že některé válečné a vlastenecké básně sbírky působí příliš pateticky a prázdně.¹¹ (Katovický kritik měl zřejmě na mysli báseň Grunwald 1960, v níž se historický motiv mísí s dojmem z nedávných událostí: „*A Adenauer przybrał płaszcz komtura*“ / *A Adenauer si oblékl komturův plášť*). V kontextu Mickiewiczova *Konráda Wallenroda* /1828; čes. 1837/ nabývá tento motiv i na specificky polském symbolickém významu.¹²)

Další Sikorova sbírka poezie *Lato* (Léto; Ostrava, Profil, 1966) vyšla až za dalších pět let po autorově samostatném knižním debutu. Sbírkou má triadickou kompozici a je rozdělena podle cyklů *Lato* (Léto), *Drzewa* (Stromy) a *Dom* (Domov). V cyklech *Lato* a *Dom* jsou zařazeny básně bez názvu a označeny římskými číslicemi. Naproti tomu v cyklu *Drzewa* jsou všechny básně pojmenovány. V cyklu *Lato* se básník snaží zachytit atmosféru léta, období, kdy se v jeho žáru zdánlivě nic neděje, čas jakoby zůstal stát, svět kolem se náhle zastavil: „*Zegary spotykają się z czasem, / Jeden motyl kotysze / Koronków pawłaczce*“ (Báseň II.).

Neobjevují se tu pouze přírodní lyrické básně, i když ty zabírají většinu z této části sbírky. Kromě reflexivní a přírodní lyriky je tu i intimní lyrika, která se prolíná se vzpomínkami na dětství a na matku, na venkovský život. Cyklus Drzewa byl oceněn druhým místem v soutěži vyhlášené PZKO v r. 1965. Text je prostoupen Sikorovými úvahami o stromech, přírodě, rodném kraji, ale i vzpomínkou na otce: „*Bruzda za plugiem ojca. / Grób.*“ V básních se vyskytují kopce Stożek, Slavič, Ostrý, inspirací jsou tu opět básnickovy rodné Beskydy. Ve IV. části cyklu Dom vzpomíná lyrický subjekt na domov, matku, bratra, ale objevuje se sám básník jako čtenář veršů svého oblíbeného Sergeje Jesenina (*1895–†1925).

W. Sikora mnohem více než v prvotině ponechává na čtenáři, aby si domyslel, co jen naznačil. Málokdy používá epiteton, pracuje často jen s holými větami. V jazykové vrstvě básní se více projevují nářeční prvky, např. snoza.¹³ Přílišná metaforičnost, kdy se záměrně vypouštějí zprostředkující články obraznosti, má své hranice. Ne vždy je autor rozpozná, takže pak značně ztěžují čtenářskou konkretizaci. Podle názoru B. S. Kundy¹⁴ cyklus Drzewa obsahuje místa, kde Sikorova poetika nemá opodstatnění: „*Ziemia. / Bochen chleba. Ucieczka. / Wspomienie. Upadek. /.../ Cisza i wiatr. / Gromy w Ostrym. / Pojęcie. Kamień w garści. / Dzień i noc. /; Praca.*“

Autor sbírky hledá odpovědi na filozofické otázky v prostředí, které zná nejlépe. Vychází z rodných kořenů, vrací se do období dětství či mládí v Bocanovicích. Snaží se

zachytit atmosféru léta, chvíle po dešti, okamžik nehybnosti, začátek podzimu...

Svou originalitou vyvolalo *Lato* negativní reakci u zastánců regionalistického směru v těšínské poezii. H. Jasiczek ve své recenzi sbírky zdůrazňuje Sikorovu vášeň – hledání. Připomíná obtížnost četby Sikorovy poezie, ale zároveň její schopnost provokovat fantazii čtenářů. V závěru recenze vyjadřuje naději, že si Sikorova poezie časem své příznivce najde.¹⁵ Podnětem k diskusi se stala recenze E. Rosnera Nad drugim tomikiem Władysława Sikory (Nad druhým svazčkem W. Sikory) uveřejněná ve *Zwrotu* a vyznačující se některými prvky tzv. archetypální kritiky: „*Sikora ve svých třech básnických cyklech čerpá motivy také ze zkušeností se světem, jenž ho obklopuje. Mluví o přírodě, létě na venkově, stromech, o blízkém domově, hovoří tedy o věcech všeobecně známých, ale hovoří jinak, než je čtenář zvyklý. Tato odlišnost je založena především na omezení citové angažovanosti ve prospěch chladného, rozumem zdůvodnitelného vztahu člověka k přírodě. Proto je třeba Sikorovy básně promýšlet, jsou to podněty k úvahám.*“¹⁶ K četbě *Lata* je nutná, jak zdůrazňuje E. Rosner, čtenářova nepředpojatost: „*Jde o práce hledání konečného uměleckého tvaru, který stále více zesiluje v autorově uměleckém zrání. Ve vztahu k Progu básník nepochybně prošel obdobím zdokonalení svého básnického řemesla.*“¹⁷ Podle názoru E. Rosnera četba sbírky klade značné překážky co do srozumitelnosti básní: „*Ne každá básnickova myšlenka je dostatečně prohloubena, ne každá je důsledně dovedena*

W. Sikora, okolo r. 1965,
foto Bronisław Balon,
archiv W. Sikory

ke konci. Nejednou zůstává pouze slovní hříčkou. Sikora má ostatně sklon k vytváření neologismů a k dobývání nového významu slov nebo slovních skupin. V tomto směru zachází někdy příliš daleko. Tehdy vznikají umělé, nesrozumitelné, zvláštní výtvořky. Je to nebezpečí, které číhá na řadu tvůrců. Měl by se ho vyvarovat i Sikora. Směřování k maximální jednoduchosti může být dobrým ukazatelem směru, tím spíše, když v probírané sbírce dokázal, že umí jít také touto cestou, ačkoli z ní jednou schází. Básně W. Sikory vesměs přinášejí do polské literatury Těšínského Slezska nové akcenty, jistě ne vždy úspěchem korunované pokusy o vyslovení sebe sama způsobem vlastním mladé generaci básníků.¹⁸

Na Rosnerovu recenzi reagoval vzápětí kritik Oldřich Rafaj, v té době zaměstnaný v nakladatelství Československý spisovatel, v následujícím čísle *Zwrotu*. Kritik (v tomto případě reprezentující typ „srovnávací“ kritiky) nebere dostatečně v úvahu konkretizaci literárního díla a horizont očekávání vnímatele. Vytyká těšínskému recenzentovi, že své názory formuluje na základě dvou protichůdných postojů lidového konzumenta a vzdělaného čtenáře: „Rosner interpretuje Sikoru zjednodušeně, vybírá z něho srozumitelnost a nesrozumitelnost, při čemž, jak se mi zdá, bylo by důležitější zamyslet se nad tím, kdy je Sikora takový či jiný, co se v daném okamžiku snaží řešit a jestli jeho postoj je v souladu s vnitřním rozvojem, s vývojem básníka.“¹⁹ Rafaj charakterizuje základní stavební kameny Sikorovy básnické tvorby: „Od složitých abstrakcí přechází ke konkrétnímu, nakonec k důrazům nejintimnějším. V této kompoziční stavbě cítím vědomý záměr básníka, který je hoden úcty. A po přečtení jeho knihy se ukazuje, že máme co činit s interpretací dnešního člověka a světa v jeho pojetí, i když s ním můžeme polemizovat. Pokud chápeme *Próg* jako vstup do literatury, můžeme považovat *Lato* za rozšíření možností autora ve směru zintenzivnění myšlení o člověku a jeho problémech. Největší předností *Lata* je to, že Sikora se dovedl postavit daným tradicím, přitom hledal a bojoval o vlastní chápání poezie a světa.“²⁰

Ze srovnání obou kritických textů vyplývá, jaké hodnoty a kontexty zdůrazňovali představitelé zájmové a srovnávací kritiky. E. Rosner v souladu s estetickými přístupy Ingardenovské fenomenologie zdůrazňuje problémy recepce literárního díla, zařazuje Sikorovu básnickou tvorbu do kontextu dobové regionální poezie, z níž se nepochybně vymykala svou avantgardní poetikou: „Jeho tvorba se totiž odlišuje od proudu lidového slezského písemnictví

stejně jako od prací autorů, kteří se jako např. Paweł Kubisz nebo Henryk Jasiczek vznesli výš a mohou počítat s čtenáři mimo těsné hranice regionu“.²¹ (Není bez významu, že sbírka *Lato* vyšla v ostravském nakladatelství Profil v nákladu 2500 kusů a byla rovněž distribuována prostřednictvím varšavské Ars Polona na polském knižním trhu.) O. Rafaj naproti tomu sleduje a hodnotí sbírku *Lato* na základě imanentního, vnitřního uměleckého vývoje básníka bez ohledu na situaci v lokální čtenářské obci, neboť „Sikora (...) ví, že zápas o poezii je bojem o identifikaci svého času, svého kraje. To neznámá, že by negoval tradici. Svým vývojem naznačuje, jak chápe tradici a jak v ní chce rozšiřovat místo pro nové tvůrčí autorské možnosti.“ O. Rafaj se ještě vrátil k *Latu* recenzi v časopise *Červený květ* a v pražském měsíčníku *Impuls*.²²

Diskuse na téma Sikorovy poezie se rozhořela zvláště na stránkách *Zwrotu*. Jako reakce na článek Jana Szymanika (Henryka Jasiczka) O naszej twórczości bez iluzji (O naší tvorbě bez iluzí) ve *Zwrotu* vyšel článek W. Przeczka v časopise *Vpřed – Naprzód*²³ pod názvem Czyżby nie było dowodów? (Opravdu nejsou důkazy?). W. Przeczek konstatuje, že J. Szymanik ve svém článku „žádá důkazy“ („dajcie mi dowodów“), což je stěžejí možné. Szymanikův (Jasiczkův) článek byl adresnou výtkou mladým a experimentujícím autorům. W. Przeczek konstatuje, že tato kritika přichází zrovna v době, kdy se v SLA začíná vývoj ubírat novým směrem, kdy se konečně začíná cosi stabilizovat.²⁴ W. Przeczek se vyhnul tomu, aby ve své reakci přinášel také důkazy, které by vycházely z poetologického diskursu. Jako důkaz pro oprávněnost svých tvrzení raději cituje z recenze Aloise Sivka uveřejněné v *Nové svobodě*: „Prosté jevy života se dostávají u Sikory do zvláštních souvislostí, do jiných funkcí, jež jim básník přiřkne v uměleckém obraze, takže nejednou dochází k rozporu mezi pocitem a spodobněním umělcovým a čtenářovým chápáním jeho záměru. Protože Sikora je podstatně jiný a dosud neotřelý, je jednodušší neusilovat o zařazení jeho poezie. Stačí prohlásit jeho poezii za nesrozumitelnou, módní a pozérskou, rozumově chladnou, bez zápalu a vykonstruovanou, která si pro tyto vlastnosti nezíská čtenářovo srdce. Nejednou jsem už slyšel – a někdy dokonce četl – tyto soudy. Avšak není tomu tak. To jen takoví lidé, kteří nejsou přístupni působení uměleckého díla a kladou z nevědomosti rovnítko mezi komunikativností a prostoduchostí, odsuzují Sikorův verš“.²⁵ Sivek hodnotí verše sbírky takto: „V nich [v oddílech sbírky; pozn. L. M.] se znovu potvrzuje

Básníci

Měsíc otevírá oči, kouří,
odstavený na vedlejší kolej,
odkud je země stále na dosah.

Básníci už dobře spí:
s udicí na znehybněném parapetu.

27. 3. 1972

Poezie

To je už takový zvyk
jako děš, jako srdce čeká,
dokud ještě; jako žena,
když se zvolna loučí s mládím;
taková potřeba pochopení
a noci na jiných nádražích...
Poezie je křehký detail.
Vitr na zadrženém peronu.

8. 6. 1972

W. Sikora s manželkou
Helenou a Renatou
Putzlacher, r. 1993,
Muzeum Těšínska

existence Sikorova světa (...), znovu se odráží životní básníková zkušenost. Vesnice, příroda, slunce, dům a domov, stromy a meze a lidé, věci známé a stokrát viděné, ale přece jen ozvláštněné dechem poezie, který jim dodává novou vůni, barvu, lesk. Je třeba pozorně číst, nechat se unášet tu rýmem místy těžkopádným a kulhavým, jindy básnickým obrazem, metaforou, příměrem nečekaným a novým, neotřelým. Nevzpírat se předem, ale snažit se o poznání básníkovy světa a jeho pochopení. Přestože v *Létě* je ještě nejeden verš nehotový, nesouzní plně s ostatními, vybočuje z řady, najde si taková poezie své příznivce. Již proto, že je to poezie. A té je třeba čtenáři v každé době“.²⁶

B. S. Kunda ve čtvrtletníku *Zaranie Śląskie* označuje sbírku *Lato* za Sikorův velký umělecký úspěch. Podle recenzenta je možné při hodnocení sbírky uplatnit nemalé nároky. Kritik zdůrazňuje odlišnost Sikorovy přírodní lyriky od tradiční vesnické poezie. *Lato* není sbírkou selanek, selských říkanek či huráoptimistických obrázků s děvčaty za volantem traktoru. Lidovost je tu pojata téměř norwidovsky. Vratislavský kritik nesouhlasí s citovaným názorem H. Jasiczka. Podle B. S. Kundy není pravda, že Sikora nenalézá ve věcech a lidech filozofickou hloubku, že nehledá jakousi velkou spásnou pravdu o životě, jak se domnívá H. Jasiczek. Sbírkou oceňuje jako projev hledání a podobně jako E. Rosner zdůrazňuje archetypální prvky této poezie: „Příroda není Sikorovi azylem, který chrání před civilizačním násilím, nevystupuje jako katalyzátor, který neutralizuje negativní vlastnosti dnešní civilizace. Sikora si uvědomuje, že vztah člověka k přírodě je prvotní

a vypravěč [?] jeho básní vypráví o svém vztahu k přírodě s obrovskou živelností, byť diskrétně, z distance. Básník nesměřuje k modlářskému ztotožňování se s věcmi, které ho fascinují. Naopak. Zachovává si vlastní odlišnost, což se projevuje např. v popisu /přesněji řečeno: kreaci třešně, která si »nepamatuje oheň, krev na kopřivách«“.²⁷ Kritik přes určité výhrady (W. Sikora je v jazyce prý ovlivněn stykem dvou prostředí – českého a polského; některé jeho básně nejsou aktuální z hlediska interpretace společenských událostí, např. války ve Vietnamu) na závěr konstatuje, že W. Sikora vstoupil do polské národní literatury.

Po r. 1968 byl W. Sikora politickou situací v Československu přinucen hledat vydavatele v Polsku. První knihou vydanou v polských nakladatelstvích byla sbírka *Kareł* s podtitulem *Szkic poematu* (Náčrt poémy). Kniha byla inspirována postavou komunistického poslance za první československé republiky Karola Śliwky.²⁸ V básních o K. Śliwkovi autor využívá svých bohatých znalostí dějin regionu, lyrické pasáže jsou zpravidla vystavěny na přírodním vjemu. První zpěv básně – *Modlitwa wieczorna* (Večerní modlitba) – je právě takovým příkladem. Tradiční obraz průmyslového Slezska, jeho dolů a hutí, střídá básníkův obdiv krás beskydské přírody. Beskydy nejsou jen rodištěm básníka, ale i K. Śliwky, který se vrací do svého mládí v horách. V básních se objevují i zmínky o ruském zajetí (Tula, Kaluga) a Jeseninovy břízy, jistě ne bez souvislosti se Sikorovým obdivem pro ruského klasika. K. Śliwka se vrací domů jako přesvědčený komunist. Druhý zpěv básně, který je prostoupen

ve vzpomínkách idejemi boje proletariátu, ale také národnostní problematikou, výrazně připomíná dikci Kubiszova verše: „*Ech, taranem w brzuch Europy, w paniczków... // Będę was prowadzić / od Jabłunkowa, Trzyńca, Karwiny / na rowerze. / W Orłowej, w Suchej strzelania... // No i cóż – macie karabiny, filantropie, / szowinizmy, faszyzmy, strach – / Herr Koźdoń, rukulibam Smyczku...! // Śląsk, Śląsk na wyprzedaż i robociznę. Można w ogródkach chować kozę, biedę, – cyganichę / wszystkie drogi od Annasza do Kajfasza – / za warszawskie śmietankowe wychowanie, / za praskie łachy na Hyrczawę, / za blitz wyzwolenie z Berlina – / można w więzieniach puchnąć, spowiadać się z nędzy, / urabiać ręce do tokci, wesz gnąć do Wiednia!! // Przyjeżdżają w gości i zostają w domu, / idą z Bagińca patrzeć na Vaterland, / jak z padliny zedrzeć gunię... / Herr Knoppek – am der Jablunkaupass...? // Wolno dymi jesień pastusza. / Będą zimy, lata w Beskidach dudnić / dzień od słońca do księżycy, / od łuśni do Trzyńca... / No jutro... Panoczkowie, krew? To krew – w oczy! / Zgarniemy muchy z nolepy / w kocioł Europy. Niech stara wie, jak sprawy stoją / i nie kuśtyka po żywobycie za wodę.*“ V tomto textu se objevují nepopulární Šlonzáci a jejich vůdce Josef Koźdoń, polský učitel Smyczek, který přešel k Čechům, či zgermanizovaný polský učitel Konopek. Básník evokuje nouzi dělníků, náznaky sociální vzpoury. Bídu horníků a hutníků, kteří vesměs přišli z hor, ale i udřených rolníků v horách zobrazují básně Październik (Říjen) a Wieśniak (Venkovan). V první z nich se znovu objevuje motiv sociální vzpoury proti pánům. Báseň Pozostał przykry

żał i osad na dnie (Zůstal nepřijemný žal a sedlina na dně), ukazuje Śliwkovo zklamání, když byl zadržen ve Varšavě po zaboru Těšínska. Ve finále zpěvu Sikora pranýřuje převlékání kabátů, měnění národnosti u autochtonních obyvatel českého Těšínska. Obraz w gotyckiej ramie (Obraz v gotickém rámu) symbolizuje pomíjivost života, který rychle ubíhá. Ještě rychleji však končí život lidí v koncentračních táborech. S podobnou dočasností života se autor vypořádává v následující básni Mauthausen i obwarzanki (Mauthausen a preclíky), v níž dává slovo přímo K. Śliwkovi. Po válce se život vrací k normálu, ale nouze trvá. Závěrečné části sbírky vévodí přírodní lyrika. Tématem Motywu z albumu (Motivu z alba) je návrat do minulosti, vzpomínka na stávky, ale i aktuální, poválečná problematika. Epilog věnovaný Śliwkovým přátelům vyjadřuje naději pro lidstvo: „*Nadzieja, bracia, rzadkie ziele, / rozkwita bez owoców, / potem palona do cna korzeni / zostaje aromatem gospód. // Bo mówcie, kamraci, długo / prostuje się garby, / aby nie pękły jak żelazniok, / gdy dzwon potrzebny? // Zaciskać dłonie w gruzty, / na łomot w chorą duszę! / Niech chociaż wie, że tędy / przychodzi człowiek.*“

W. Sikorovi symbolizoval K. Śliwka člověka, který se dovedl postavit za jiné, méně odvážné, přitom byl upřímný a za své ideály bojoval jako romantik. B. S. Kunda sbírce vytýkal množství narážek na lokální témata, v nichž se čtenář, který žije mimo region, nedokáže orientovat: „*Sikora se nedokázal zbavit v některých částech historického balastu, zbytečných aluzí na lokální události, což ztěžuje, pokud úplně neznemožňuje pravou recepci díla za hranicemi Těšínského Slezska.*“²⁹ E. Rosner označil Sikorovo další básnické vykročení sbírkou *Kareł* za „klopýtnutí“.³⁰ Podle našich zkušeností Rosner jako polský katolík sotva mohl najít porozumění pro inspiraci postavou komunistického poslance. Pro W. Sikoru však byl *Kareł* básnickým experimentem sui generis.

V r. 1981 vychází Sikorovi podobně utlá sbírka, inspirovaná rovněž osobou místního Poláka – výtvarného umělce Henryka Nitry (*1891–†1948).³¹ E. Rosner v úvodu sbírky napsal: „*Básník jako by sochal své myšlenky, přitom často používá nářeční nebo archaická slova, a tak se přibližuje dílu Henryka Nitry. Jeho pracovním materiálem je slovo, někdy stejně tvrdé jako dřevo nebo kámen... Hledá tedy slova, poetickou formu, která by odpovídala originálu sochy, jíž se inspiruje.*“ W. Sikora podobně jako H. Nitra miluje svůj rodný kraj, proto dal sochám co možná konkrétní podobu zobrazených lidí a pokusil se

je „oživit“. Ve verších užívá nářečí, s jehož pomocí zapojuje řezbářovy sochy do jejich přirozeného hornického a horalského prostředí. Četba básní zároveň dovoluje, abychom si poměrně věrně představili umělcovu práci, řezbu ve dřevě: „*W drewnie kamień w drewnie światło / pory na opuszkach dotykane / w drewnie przygon przeciwi niepogodzie / blizny po odlocie ptaków niemych / w drewnie zorza zanim sen odejdzie / i nastanie zgoda przed nastaniem / Wyciupał wydłubał wygładził oczami / lipowe życie drewniane przysłowia / i miedze chodniczki skrajem lepszych czasów / skrzętnie modlonych jak pot starty z czoła / cień przy upale niedziela w pasiece / i czepek mleka po żytnim pokosie*“. Vyřezané sochy jsou vytouženy, jak uvádí poslední verš, jako nádoba plná smetany po sklizni obilí. W. Sikora promítá do svých úvah o díle H. Nitry přírodní motivy. Inspirace přírodou je doplněna o místní postavy, karvinského uhlobarona Larische a komunisty Karola Śliwky, kteří patří k hornické historii stejně jako další postava – folklorista a spisovatel K. Piegza, který vyrostl v hornickém prostředí a sám v dolech pracoval. Vzpomínkou na časy zbojníků je báseň Zbojnicki (Zbojnický). V poslední básni Eksodus (Exodus) se Sikora zamýšlí nad krajinou zimních hor, ve kterých panuje bída. Nitrovy sochy, kterým básník dává slovo, jsou lidmi jeho rodného kraje, proto vystihuje jejich rysy a povahu se vším, co k nim patří. Do některých básní vložil vzpomínky na rodné prostředí, sochy mu připomínají období mládí: „*Sikorovy básně se od počátku vyznačovaly velkou vnitřní a literární disciplínou. /.../ Běžnému čtenáři by se mohly leckdy jevit jako příliš asketické. To by byl však omyl, neboť krása Sikorových děl je nenápadná a bohatě se nám otevírá až při opakované četbě. /.../ básně obsažené ve sbírce nejsou /.../ příležitostnou ilustrací nazíraných děl. Sikora píše vlastní, lyrický komentář k lidem, které Nitra vytvořil, a jde mnohem dál než sochař. Stejně dobře zná tyto lidi, jejichž povahu chtěl zvěčnit ve dřevě tvůrce ze Soběšovic; žije mezi nimi, setkává se s nimi, neboť vyrostl z podobného prostředí. Pouze se mi zdá, že ty sugestivní sochy jako by spisovateli pomáhaly dobrat se nitra těch lidí, jako by mu pomáhaly vystihnout psychologické stopy*“.³²

Sbírka Sikorových básní vydaná v devadesátých letech nese název podle formy stromu Tercyny.³³ Básně zahrnuté v Tercynach jsou průřezem básnickovy tvorby v l. 1965–1991. Jde převážně o přírodní, reflexivní a společenskou lyriku. Příroda, jak je u W. Sikory obvyklé,

hraje v básních velkou roli. Některé z tercín byly přeloženy do češtiny; ty jsou obsaženy i ve výboru *Hustý život býval – Gęste było życie*. Obraz vesnice v horách, okolní přírody i života, podává báseň *Za górami* (Za horami): „*Lípy – včelí konstelace / šum nad višňemi / večer vůně na návrší // Za malinami smutek chalup / zůstaly v zahradách / odkud odešel čas a synové // Vůně vlhkosti hub / zbytky úkrytů prvotní setkání / vyprávění kapradě za mokřadem // Začarované kraví hlavy / mez napříč / za horami dolinami lepší žití*“.³⁴ Politicky angažovanou báseň reprezentuje tercina věnovaná památce Jana Palacha: „*Už jenom plamen – bez naděje? / A byl to dar onen svět bez kazu / tlačené v kůži nezávadné děje // Čím více slov tím méně obrazu? / Neboť jen počkej zvednou v mladé vervě / myšlenky nad strnulost odkazů // Už jenom křik oděný v červeň? / Svědomí generací v těžkém zámrazu / vplétejme do dne – nerv s nervem*“.³⁵ Sbírka podává delší úsek autorovy tvorby, je tedy příležitostí k sledování, jak se v průběhu času Sikorovy společenské básně mění k lepšímu například ve srovnání s debutantskou sbírkou *Próg*. W. Sikora se v *Tercynach* nesnaží tolik o úspornost, o básnickou lapidárnost, jak tomu bylo v *Latu*. „*Užití zajímavé básnické formy autorovi dovoluje zachytit jak koloběh přírodního dění na jedné straně, tak reflektování dobové společenské události na straně druhé. Právě touto cestou Władysław Sikora dochází k obdivuhodné svěžesti a melodičnosti veršů*“.³⁶

Výbor básní z l. 1957–1995 s českými překlady pod názvem *Hustý život býval – Gęste było życie* vydal W. Sikora vlastním nákladem. Kromě básní obsahuje svazeček i jednu přeloženou povídku. Část básní byla publikována například v *Tercynach*, na stránkách *Červeného květu*, *Głosu Ludu*, *Nové svobody*, *Zwrotu* a jinde. Společensky kritickou básní je *Dajcież spokój* (Neblázněte), která původně vyšla v sešitu sdružení Bermudský trojúhelník *Nim sady nas wyręczą* (Než nás sady zastoupí): „*Neblázněte s tou svou tupou důstojností / je to nevyhovné tak se hrbít před poctami / usedněte prostě k snídani v trávě / povězte co nového u nesmrtelných // Všechno choulí se spíš níže nepne se / jak chmel či fazole vše zeleného chumlu / drží se své celkem žabí perspektivy / jak by asi řekl ze své výšky pták // Vůbec se nám nechceme vymknout z rukou / bijte jako dosud účinně a přesně / My jsme poslušní a milí nenároční / Jenom si to s námi probůh nevyměňte*“.³⁷ Ve sbírce bychom stěží hledali slovní balast, opotřebovaná klišé. Básnické obrazy jsou svěží, jakoby provoněné

Zastřelený Ježíš Kristus

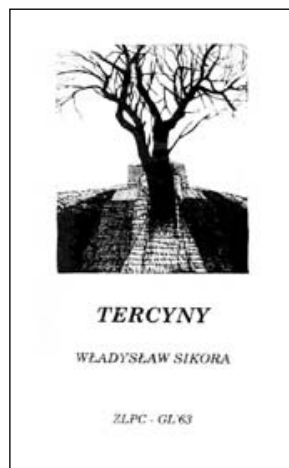
Kdo tě namaloval, Ježíši Kriste,
někdo z Liberdova ateliéru
na plechu nesmazatelnými barvami.
Byla to solidní firma
proti nepohodě
na rozcestích?
Vždyť jsi musel přežít
slotu, slunce, modlitby
a všechny pohledy –
s klidem rozvažovat lidem věčnost;
a najednou ses musel
postavit zády k sloupu...
Nejprve tě kamenovali,
potom samopal zanášel vpravo,
nahoru, ale srdce jsi neuchránil
a neuchránil ses ani rzi.

A tu ke konci věčnosti
sýček nad Olzou po nocích,
Ježíši Kriste.
Kriste Ježíši, do příkopu svržený,
smiluj se nad námi.

Rozumíme ti už lépe.

17. 9. 1980

Ze sbírky
Władysława Sikory
Nim sady nas wyręczą
přeložil Libor Martinek

beskydským povětrím a tesané do dubového špaluku, jak to uměl lidový řezbář Nitra, o němž Sikora složil nevšední poemu. Tahle poezie, budiž nám odpuštěno omleté úsloví, zraje jako víno.³⁸

V poslední době se W. Sikora nevěnuje básnické tvorbě tolik jako dřív, zato je velmi plodný fejetonista a autor statí s regionální

i nadregionální tematikou, které prozrazují pronikavost úsudku a odbornou erudici.³⁹ Statěmi a úvahami o poezii přispívá do *Zwrotu*, fejetony do *Głosu Ludu*. Svým dílem nepochybně patří k významným kulturním představitelům nejen polské menšiny českého Těšínska, ale i severní Moravy a Slezska.

Władysław Sikora - representative of modern Polish poetry in the Těšín Region.

W. Sikora (*1933), originally a pedagogue, ranks among the most significant personalities of the literary life of the Polish minority living in the Czech part of the Těšín Region. After brief summary of the eventful life of W. Sikora, the presented contribution analyzes particularly his poetry work with the emphasis on the collections *Próg* (Threshold), *Lato* (Summer), *Kareł* (Charles) and *Tercyny* (Tercets). Also translations of some of his poems from Polish to Czech are provided.

POZNÁMKY

- Dále publikoval v periodikách Alternativa nova, Červený květ, Głos Ziemi Cieszyńskiej, Jutrzenka, Kalendarz Śląski, Kontrasty, Kulturní měsíčník, Magazyn Kulturalny, Nasza Gazetka, Nasz Klub, Ogniwo, Ozvěny – Echo, Nová svoboda, Opole, Nadodrže, Poglady, Przekrój, Region – Krnovské noviny, Těšínsko, Tygodnik Kulturalny, Trybuna Opolska, Tvar, Warmia i Mazury, Życie Literackie aj. Srov. Málková Iva – Urbanová, Svatava a kol.: Literární slovník severní Moravy a Slezska (1945–2000). Olomouc 2001, s. 259–260; Martinek, Libor: Recepce literární tvorby spisovatelů polské národnostní menšiny českého Těšínska po roce 1990. In: týž: Polská literatura českého Těšínska po roce 1945. Opava 2004, s. 164, 170.
- W. Sikora je aktivní i jako prozaik a publicista, v našem příspěvku se věnujeme především jeho básnické tvorbě.
- Martinek, Libor: Současná překladatelská aktivita spisovatelů na Zaozli. In: Janáček, P. (ed.): Česká a slovenská literatura dnes. Praha – Opava 1997, s. 157; týž: Současná překladatelská aktivita polských spisovatelů českého Těšínska. In: týž (ed.): Polská literatura českého Těšínska po roce 1945. Opava 2004, s. 148.
- Šajtar, Drahomír: O polské literatuře na Těšínsku. Plamen, 1960, č. 8, s. 118.
- Kunda, Bogusław Sławomir: Poeci Zaozlia. In: Słowa i krajobrazy. Katowice 1980, s. 18.
- Kijonka, Tadeusz: Zaozliański debut. Poglady, 15–30. 9. 1964. Není-li uvedeno jinak, texty v příspěvku přeložil Libor Martinek.
- Bielan, Bronisław: Czas „prógu” – czas człowieka. Głos Ludu, 6. 1. 1962.
- Raban, Wiktor [Henryk Jasieczek]: By každá chwila była dożyta. Zwrot, 1962, č. 9, s. 7–8.
- Srov. Raban, W.: c. d., s. 8.
- Bielan, B.: c. d.; (sf), Wśród polskich poetów za Olzą. Trybuna Robotnicza, 23. 1. 1962.
- Kijonka, T.: c. d.
- K polským literárním symbolům viz Poslední, Petr: Polské literární symboly. Hradec Králové 2003.
- Snoza – zarośnięty wąwóz, rów (rokle, úžlabina). Srov. Golec, Józef: Cieszyński słownik gwarowy. Cieszyn 1995, s. 52.
- Kunda, B. S.: c. d., s. 21.
- Raban, Wiktor [Henryk Jasieczek]: Podkowa wbita w ból. Głos Ludu, 30. 8. 1966, s. 3.
- Rosner, Edmund: Nad drugim tomikiem Wł. Sikory. Zwrot, 1966, č. 9, s. 11.
- Tamtéž.
- Tamtéž.
- Rafaj, Oldřich: Nad „Latem“ Władysława Sikory. Zwrot, 1966, č. 10, s. 13. (Originální český text polemiky O. Rafaje nemáme k dispozici.)
- Tamtéž.
- Rosner, E.: c. d., s. 11.
- Rafaj, Oldřich: Dobrá druhá sbírka. Červený květ, 1967, č. 2, s. 45; týž, Sikora, Władysław: Lato. Impuls, 1967, 25/4, s. 287.
- Vpřed – Naprzód, 21. 10. 1966.
- Tamtéž.
- Sivek, Alois: Nad sbírkou polských veršů. Nová svoboda, 4. 10. 1966, č. 223.
- Tamtéž.
- Kunda, Bogusław Sławomir: Wejście do literatury. Agora, 1967, č. 2, s. 53–58; přetištěno v Złanie Śląskie, 1967, č. 3, s. 624–627.
- Ke K. Śliwki viz biografickou poznámku Vaníčková, Vladimíra – Dokoupil, Lumír (edd.): Encyklopedie Slezska 2. Ostrava – Moravský Beroun 2000, s. 106.
- Kunda, Bogusław Sławomir: Uwagi o konkursie literackim. Zwrot, 1970, č. 3, s. 26.
- Rosner, Edmund: O twórczości Władysława Sikory uwag kilka. In: Literatura polska z czeskiego Śląska. Cieszyn 1995, s. 129.
- Edmund Rosner doprovodil sbírku Henryk Nitra umělcovým stručným životopisem. Dovídáme se z něj, že se narodil v Soběšovicích (okres Frýdek-Místek) v chudé rodině, na studia si musel vydělávat. Studoval nejprve ve Valašském Meziříčí v řezbářské škole, později navštěvoval umělecké ústavy ve Vídni a Mnichově. Po první světové válce studoval na krakovské Akademii krásných umění. Vzdělání si ještě doplnil v Poznani a Berlíně. Putoval pak doslova od jedné vesnice ke druhé a prodával své sochy a obrazy. Od konce 30. let byl aktivní v organizaci ŚZLA. Po druhé světové válce založil a řídil v Cieszyně Oddział Związku Zawodowego Artystów Malarzy i Plastyków (Oddíl svazu umělců a malířů z povolání). Posmrtná výstava soch a obrazů v Cieszyně v r. 1951 měla velký ohlas. H. Nitra svůj region miloval, a to se odrazilo v jeho dílech. Nitrové malby a sochy často zobrazují havíře, hutníky, horaly a chlapce při pracích na polích. Láska k rodnému kraji se odrazila i v jeho často religiózně laděných výtvarných tématech.
- Stanisz, Wacław: Poeta i rzeźbiarz. Poglady, 1. 10. 1981.
- „Tercina (it. terza = třetí) – trojveršová klasická strofa skládající se z desetislabičných nebo jedenáctislabičných jambických veršů. Rýmové schéma: aba \ bcb \ cdc...; prostřední verš strofy je vždycky rýmem spjat s lichými verši strofy následující. Tercina jako strofa neexistuje sama, ale vždy s jinými tercínami vytváří souvislý básnický text. Celou básnickou skladbu uzavírá posleze samostatný verš rýmující se se sudým veršem předchozí strofy. Umění tercín je spjato především s Dantovou Božskou komedií, její forma se dále objevuje v poezii J. Kochanowského, J. Kasprowicze, P. Verlaina, J. Vrchlického, V. Róye ad.” Cit. podle Pavera, Libor – František Všetického: Lexikon literárních pojmů. Olomouc 2002, s. 352 (autorem hesla je František Všetický).
- Sikora, Władysław: Za horami. Alternativa plus, 2002, č. 3/4, s. 83. (Přeložil František Všetický. Překladatel nedodržel základní rýmové schéma tercíny a báseň přeložil volným veršem.)
- Sikora, Władysław: *** (Památce Jana Palacha). In: Hustý život býval – Gęste było życie, b. r. vyd. (asi 2002), s. 30. (Přeložil Erich Sojka.)
- Martinek, Libor: Władysław Sikora – Tercyny. Alternativa nova, 1996, č. 3, s. 149–150.
- Sikora, Władysław: Neblázněte. In: Hustý život býval – Gęste było życie. B. m. a r. vyd. (asi 2000), s. 46. (Přeložil Erich Sojka.)
- Martinek, Libor: Władysław Sikora – Hustý život býval / Gęste było życie. Těšínsko, 46, 2003, č. 3, s. 31.
- Sikorově prozaické a publicistické tvorbě se z důvodu zaměření našeho příspěvku na autorovu poezii českého Těšínska podrobněji nevěnujeme, bude to však úkol do budoucna.

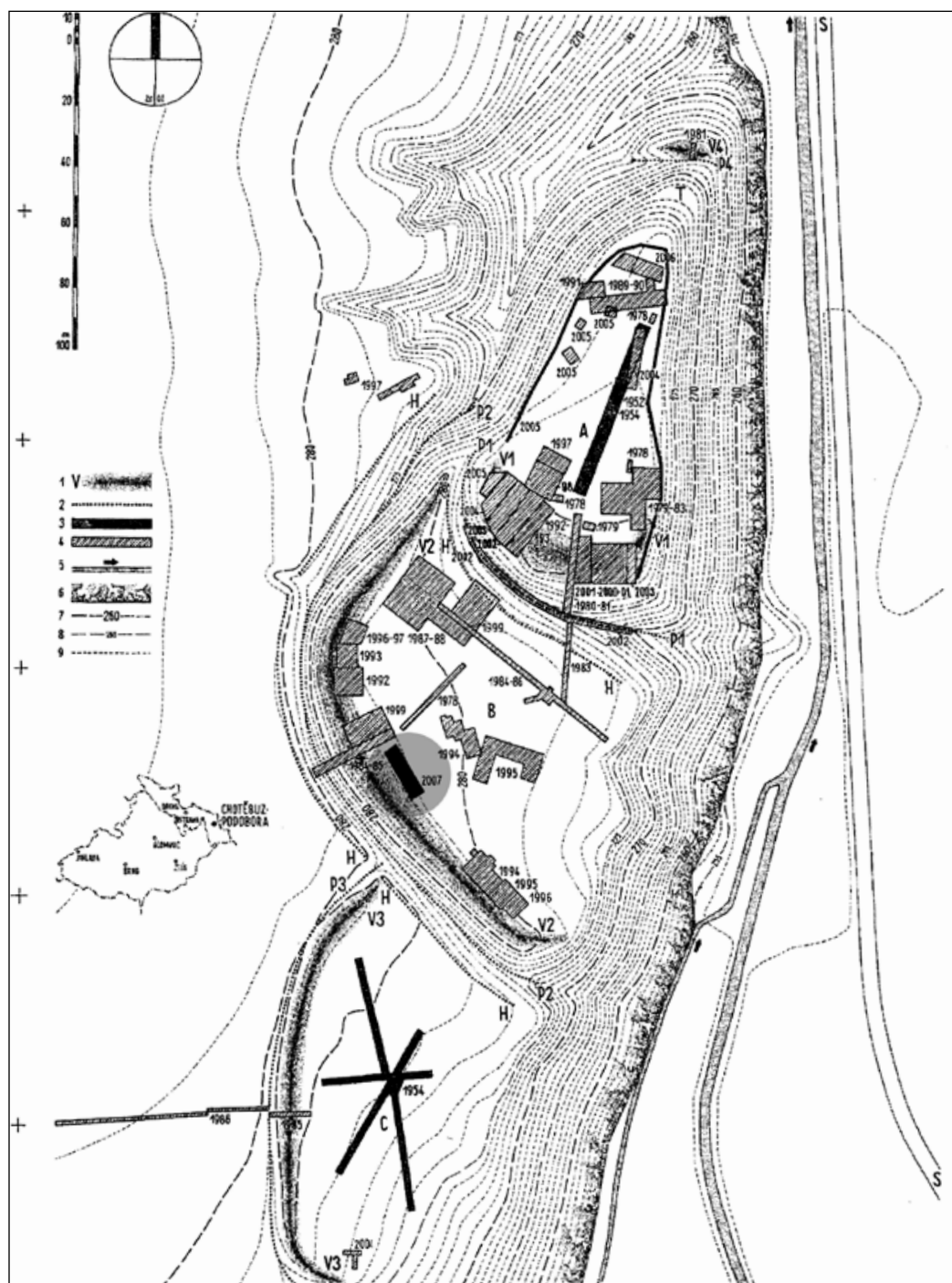
Archeologická sezona 2007 na hradisku v Chotěbuzi-Podoboře

Ondřej Tůma

V roce 2007 probíhal jako každoročně archeologický výzkum na hradisku v Chotěbuzi-Podoboře. V této výzkumné sezoně byla odkryta sonda označovaná jako S 48, situovaná u paty valu prvního předhradí. Měla rozměry 5x12 m a byla rozčleněna do tří sektorů (5x4 m) označených čísly 1–3. Ty byly prozkoumány již v červenci a sonda byla následně rozšířena

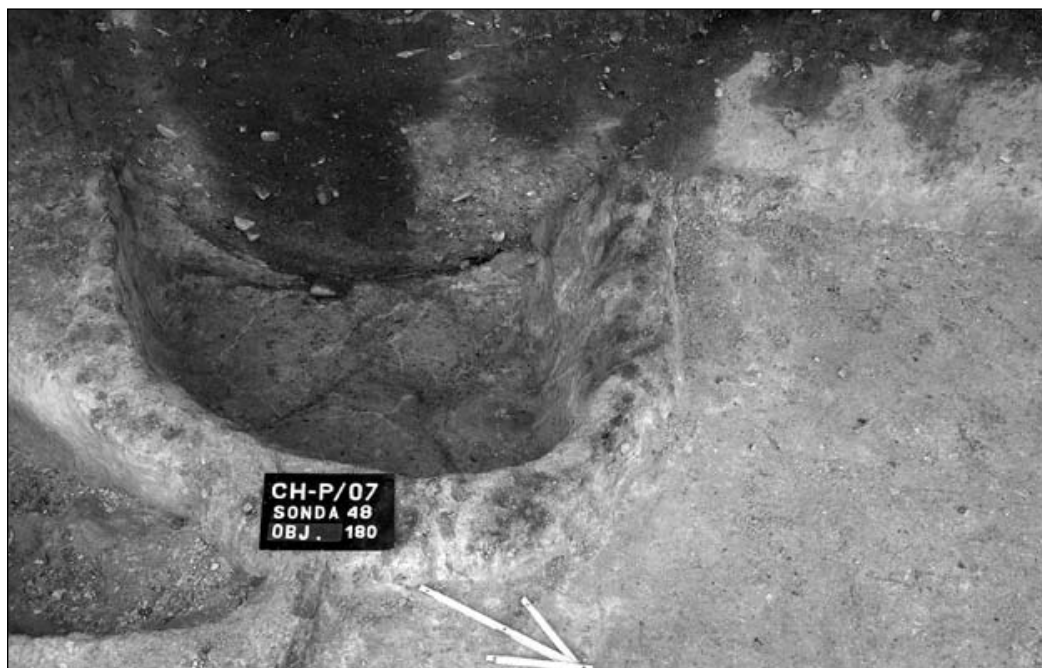
z obou stran o další dva úseky (č. 0 a 4) stejných rozměrů. Delší osou byla orientována ve směru východ–západ.

Po odstranění tzv. drnové vrstvy byla odhalena tmavě hnědá hlinitá kulturní vrstva. V její svrchní části téměř nebyly kameny, pouze fragmenty slovanské keramiky. Zajímavější však byla situace v nižších vrstvách, kde se hojněji

*Situční plán
archeologického výzkumu
hradiska Chotěbuz-Podobora
v z. l. 1952, 1954, 1978–2007
s vyznačením sondy z r. 2007
1 – pozůstatky valu
2 – lomy terénu
3 – sondy provedené v letech
1952 a 1954
4 – sondy provedené v letech
1978–2007
5 – vodní toky
6 – okraj současného lesa
7 – vrstevnice po 10 m
8 – vrstevnice po 5 m
9 – vrstevnice po 1 m
A – akropole
B – 1. předhradí
C – 2. předhradí
N – vnější hrana příkopu
V1 až V4 – valy
P1 až P4 – příkopy
S – silnice
T – terénní terasa
Kresba Pavel Kouřil*

*Profil sídlištního objektu,
2007, foto Jana Gryc*

vyskytly kameny i keramika a další nálezy. Pozoruhodný byl shluk kamenů ve čtverci č. 1 v jehož jihozápadním rohu byl použit polotovar žernovu. Jižněji od tohoto útvaru byl zachycen shuk keramiky, mazanice a následně i železný nůž a část srpů. V jižní polovině čtverce byly zaznamenány shořelé trámky, pocházející patrně z konstrukce opevnění a polovina silně přepáleného žernovu.

Ve čtverci č. 2 byl zachycen výrazný shluk říčních valounů u jižního profilu. Menší shluk kamenů a slovanské keramiky byl odkryt také v jeho centrální části.

Ve třetím čtverci byla nápadná kumulace železné strusky, avšak zatím není zcela jasné, jde-li o strusku hutnickou či kovářskou.

Halštatské osídlení bylo v této sondě zastoupeno pouze tenkou, silně vyluhovanou šedou vrstvou těsně nad rostlým terénem tvořeným sprašovými hlínami. Dále bylo vypreparováno několik objektů většinou nepravidelného tvaru vyplněných světlešedou jílovitou zeminou s drobnými úlomky mazanice a uhlíčky a nejspíše i některé kulové jámy. Nálezů z těchto objektů bylo poměrně málo a jde většinou o drobné fragmenty hrubé halštatské keramiky.

Ve čtverci č. 0, který byl otevřen spolu se čtvercem č. 4, byla situace poněkud odlišná. Pod drnovou vrstvou byla opět tmavě hnědá sídlištní vrstva, v níž se vyskytovaly výrazné kusy mazanice a kameny. Po skrytí další vrstvy se objevilo větší množství i značně velkých

*Ležák žernovu, 2007,
foto Ondřej Tůma*

hrud mazanice a v severní polovině také shluky slovanské keramiky pocházející patrně z jedné nádoby. Mazanice překrývala i několik shořelých trámů. Uvedená situace prezentuje zánikový horizont starší fáze slovanského osídlení.

Na rozhraní čtverců č. 0 a 1 byl v jižním profilu zaznamenán ležák žernovu o průměru 57 cm, na němž ležela v silně propálené vrstvě slovanská bojová sekera, tzv. bradatice. Kromě toho byla ve čtverci č. 0 nalezena i železná přezka.

Velmi pozoruhodné byly dva slovanské objekty, které byly zachyceny v sondě S 48. Prvním byl objekt č. 180 nalezený ve čtverci č. 4. Šlo o pravidelnou, nejspíše původně oválnou jámu s kolmými stěnami a patrně rovným dnem. Na něm v některých partiích ležela vanovitá bílá jílovitá vrstva, na níž spočívala tenká černá vrstvička a zásep tvořený tmavě hnědou hlinitou výplní obsahující keramiku a mazanici. Při

stěně tohoto objektu ležela menší maznicová kra. Jelikož byla zachycena pouze jeho část, je konečná funkční interpretace obtížná.

Obdobný byl i objekt č. 182 ve čtverci č. 0. Jednalo se opět o oválnou jámu, v níž bylo velké množství mazanice, sesuté z vrcholku valu, keramiky, uhlíků a kostí. Pod touto výplní byla obdobně jako v předchozím objektu tenká černá spálená vrstvička. Ta však neležela na vlastním dně, ale na světle šedé až bělavé jílovité vrstvě, která spočívala na původně rovném dně a formovala ho do lehce zvlněného mísovitěho tvaru. Bohužel ani tato jáma nemohla být prozkoumána v úplnosti, neboť byla situována přímo u východního profilu sondy.

Sezona 2007 přinesla řadu nových nálezů a zjištění, důležitých především pro poznání raně středověkého horizontu osídlení na této jedinečné lokalitě, přestože jediná otevřená sonda nezabírala příliš velkou plochu.

Jaroslav Bakala (1931–2008)

Petr Kozák

Jiskra v očích, nepostradatelný úsměv a připravenost podat kdykoliv pomocnou ruku. I to by nepochybně mohla být jedna z možných charakteristik mnohostranné osobnosti Jaroslava Bakaly, člověka mimořádného rozhledu a odborných i lidských kvalit, člověka čestného, jenž dokázal v leckdy spletité realitě života „za vlády komunistů“ osvědčit pozoruhodnou míru občanské zodpovědnosti a osobní statečnosti. Jistě mu každodenní konání usnadňoval smysl pro humor, který byl v jeho případě stejně pověstný jako spolehlivost úsudku. Byl to právě Jaroslav Bakala, kdo po dlouhá desetiletí druhé poloviny 20. století na pomezí Moravy a Slezska doslova zosobňoval to nejlepší z tradic mediévistického bádání.

Do míst, v nichž strávil podstatnou část svého života, se přitom dostal vlastně pouhou shodou okolností, jak o tom svědčí nejen rodný list, ale i bonmot týkající se geneze osobního „slezanství“, jenž patřil do arzenálu oblíbených „bakalovských“ žertíků. Budoucí archivář, muzejní i akademický historik a v neposlední řadě také uznávaný univerzitní pedagog totiž přišel na svět 7. ledna 1931 v Rimavské Sobotě, kde jeho otec zastával post celního úředníka. Otcova smrt a zanedlouho též pomnichovská nejistota však rodinu zavála do Brna, kde také

roku 1942 Jaroslav Bakala nastoupil na klasické gymnázium. Nacistická protektorátní a posléze i domácí lidově demokratická realita ovšem způsobila, že se mu středoškolská studia podařilo zakončit teprve v roce 1950, když byl o dvě léta dříve jakožto politicky nespolehlivá osoba podmínečně vyloučen za šíření údajné závěti Edvarda Beneše. Následující semestry strávené na brněnské univerzitě a bez nadsázky osudové

Doc. PhDr. Jaroslav Bakala, CSc.

Jaroslav Bakala

Osídlení Frýdecka a Jablunkovska v období vrcholného feudalismu

Kulturně historický
místopis svazek 3
Okresní vlastivědné muzeum
Frýdek – Místek

*Publikace J. Bakaly
o středověkém osídlení
Těšínska z roku 1982*

setkání s prostředím legendárního semináře vedeného Jindřichem Šebánkem pak nejen že mladému muži pomohly překlenout neradostné období počátku 50. let, ale především utvrdily jeho odborný zájem směřující k problémům 13. století a vedly k navázání sítí celoživotních přátelství. Vazby na místa svého intelektuálního zrání proto Jaroslav Bakala nezpřetrhal ani později, jakkoli jej los osudu zavál nečekaně severním směrem.

Do tehdejšího Ostravského kraje byl Jaroslav Bakala, udržující podle mínění nadřízených nevhodné zahraniční kontakty, poslán za trest. Nejprve byl pověřen správou okresního muzea v Bílovci, aby posléze našel uplatnění v nově se konstituujícím opavském Okresním archivu. Roku 1961 pak nastoupil jako odborný pracovník do Slezského muzea. „Muzejní“ léta se nesla nejen ve znamení plodného působení na poli mediivistického bádání. Mladý historik se brzy aktivně zapojil do obrodného procesu vrcholícího událostmi pražského jara, což mu s nástupem tzv. normalizace vyneslo odvolání ze všech funkcí a později roku 1977 vedlo k jeho přechodu do Slezského ústavu Československé akademie věd, kde byl zařazen do oddělení zkoumající vývoj průmyslových oblastí v období kapitalismu. I k novým úkolům, stáječícím jeho zájem nečekaně k dějinám 19. století, přistupoval ovšem Jaroslav Bakala s vrozenou zodpovědností a své tehdejší poznatky ještě o řadu let později vtělil do podílu na syntéze novodobých dějin Českého Slezska.¹ To však již působil na půdě Slezské univerzity v Opavě, kterou pomáhal v době obnovy občanských svobod na prahu 90. let zakládat, a opět se naplno věnoval problematice staršího středověku. Roku 1991 se habilitoval pro obor starší české dějiny a jako vědec těšící se všeobecnému respektu byl o tři léta později zvolen děkanem Filozoficko-přírodovědecké fakulty. V čele tamního oddělení historie Ústavu historie a muzeologie pak setrval další dlouhá léta.

Již z letmého představení profesního životopisu Jaroslava Bakaly je zřejmá neobyčejná pestrost poznamenávající jeho odborný profil. Těžiště Bakalova zájmu ovšem vždy pevně tkvělo ve starších dějinách, na poli jejichž výzkumu také došel největšího uznání. Vědecké počátky spojil s úvahami nad lenním institutem v nejstarším období českého státu. Po svém přesunu do Opavy se pak věnoval studiu počátků česko-polských vztahů v raném středověku, záhadnému kmeni Bílých Chorvatů, či spleť cestě ústící roku 1318 ve vzniku Opavského knížectví na čele s boční linií dynastie Přemyslovců. Skutečným „rodinným stříbrem“ jsou však především jeho brilantní analytické

sondy do období 13. věku, mapující na příkladech moravsko-slezského pomezí zrod urbánní sítě.²

Řadu vynikajících úvah věnoval v této souvislosti Opavě a Opavsku. Neméně významnou roli ale sehrávaly a sehrávají Bakalovy studie zasvěcené dějinám někdejšího Těšínského knížectví. Nejcennější jsou bezesporu i zde jeho jemné analýzy proměn regionu v rámci „dlouhého“ 13. století. Při své práci narážel na řadu (polo)lidových legend, či intelektuálních konstrukcí tradovaných generacemi místních vzdělců i odborně neškolených patriotů. Jejich životnost, povzbuzovanou nezřídka i z nacionálních pohnutek lokálními politickými elitami, dobře ilustrovaly oslavy 1150. výročí založení města Těšína, které se odehrály ještě v roce 1960. Byl to tak právě erudovaný historik Bakala, kdo o několik let později přistoupil k definitivnímu kritickému přehodnocení jak pověsti o založení města roku 810 po setkání třech „těšicích se“ bratří, údajných synů polského knížete Leška, tak také např. soudobých úvah hledajících počátky Těšína v prostoru hradiště Chotěbuz-Podobora.³ Bakalův přístup k pramenné materii, jenž nikdy nezapřel školení v Šebánkově semináři, byl vždy příkladně kritický a všestranný rozbor nečetných a interpretačně nezřídka velmi obtížně uchopitelných zmínek a údajů minuciózní. Poctivost práce v nejlepším slova smyslu by bylo ostatně možno úspěšně ilustrovat rovněž odkazem na příkladné rozřešení spleť otázek spojených s počátky města Frýdku, z něhož vrstvení nejrozumnějších teorií vytvořilo skutečnou záhadu „problémového trojúhelníku“ Frýdek – Staré Město u Frýdku – Jamnice.⁴

Tím by ovšem výčet Bakalových prací s těšínskou tematikou ani zdaleka neskončil. I další studie skicující prvotní fáze existence Fryštátu, významného zeměpanského města tvořícího ve smyslu dějinné tradice jádro dnešní Karviné, či obcí Orlové, s pozoruhodnou kolonizační aktivitou vyvinutou mnichy řehole svatého Benedikta, Hnojníku nebo Frýdlantu nad Ostravicí charakterizuje bezpečnost úsudku, přehledné členění a přísně logická výstavba textu, stejně jako vynikající schopnost kritického uvažování nad dědictvím zprostředkovaným generacemi badatelů i místní kolektivní pamětí.⁵ Nešlo ovšem zdaleka „pouze“ o více či méně úzce vyměřené analytické sondy. Schopnost shrnující zkratky a syntetického myšlení prokázal Jaroslav Bakala nejen v monografických pracích zacílených na vrcholně středověké proměny sídelní struktury v širších slezských oblastech Frýdecka, Jablunkovska a přilehlých moravských regionů,⁶ ale např. také v příslušné kapitole kolektivního díla k historii

Ostravy a Ostravska, kterou věnoval jejich starším dějinám,⁷ a svým autorským podílem na nástinu minulých dějů celku Těšínského knížectví.⁸ Jeden z vrcholů jeho umu pak bezesporu představuje vynikající kniha zasvěcená otázkám spojeným s fenoménem tzv. Bílých

Chorvatů, jejichž sídla byla některými badateli kladena do slezského prostoru.⁹ O to boletivějším se stal 22. srpen roku 2008. Nečekaný skon doc. PhDr. Jaroslava Bakaly, CSc. vzal české medievistice jednu z čelných postav, jež po dlouhá léta dokázala spoluurčovat její vývoj.

POZNÁMKY

- 1 Bakala, Jaroslav: Ekonomický a populační vývoj. In: Gawrecki, D. a kol. (edd.): Dějiny Českého Slezska (1740–2000) I. Opava 2003, s. 185–223.
- 2 Řada jeho prací se dočkala souborného vydání ve sborníku Bakala, Jaroslav: Moravskoslezské pomezí v proměnách 13. věku. Výbor z článků a studií. Brno 2002.
- 3 Bakala, Jaroslav: Ke vzniku města Těšína. Časopis Slezského muzea, série B (dále jen ČSIM–B), 25, 1976, s. 102–114.
- 4 Bakala, Jaroslav: Komentář k bádání o počátcích města Frýdku. ČSIM–B, 20, 1971, s. 111–130.
- 5 Bakala, Jaroslav: Karvinsko do roku 1268. In: Grobelný, A. (ed.): Karviná. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města. Karviná 1968, s. 11–26; týž: Z nejstarších dějin Orlové. In: Plaček, V. (ed.): Orlová 1223–1973. Orlová 1973, s. 9–26; týž: K hospodářským a sociálním poměrům orlovského statku před sklonkem feudalismu. In: Plaček, V. (ed.): Orlová 1223–1973. Orlová 1973, s. 27–51; týž: Staré Město a založení Fryštátu. ČSIM–B, 25, 1976, s. 33–49; týž: Ze starších dějin Hnojníka. Studie o Těšínsku, 13, 1987, s. 112–141; týž: Zakládací listina orlovského kláštera falzum? Těšínsko, 33, 1990, č. 1, s. 7–9; týž: Orlová do konce středověku. In: Borák, M. (ed.): Dějiny Orlové. Orlová 1993, s. 5–25; týž: K počátkům Frýdlantu n. O. Těšínsko, 36, 1993, č. 4, s. 1–4; týž: Orlau. Benediktiner Kloster. Jahrbuch der Schlesischen Friedrich-Wilhelms-Universität zu Breslau, 36–37, 1995–1996, s. 37–46.
- 6 Bakala, Jaroslav: Středověké osídlení pravobřežního Ostravska. Ostrava, 9, Ostrava 1977, s. 150–186; týž: Osídlení Frýdecka a Jablunkovska v období vrcholného feudalismu. Frýdek-Místek 1982; týž: Osídlení Místicka a Brušperska v období vrcholného feudalismu. Frýdek-Místek 1983; týž: Zrod středověkých měst v západním Těšínsku. Acta historica et museologica Universitatis Silesianae Opaviensis, 4, 1999, s. 20–27.
- 7 Bakala, Jaroslav: Ostrava v období vrcholného středověku (do roku 1437). In: Jiřík, K. (ed.): Dějiny Ostravy. Ostrava 1993, s. 25–50.
- 8 Bakala, Jaroslav: Středověké Těšínsko do roku 1450. In: Borák, M. – Gawrecki, D. (edd.): Nástin dějin Těšínska. Ostrava – Praha 1992, s. 17–30.
- 9 Bakala, Jaroslav: Bílí Chorvati v proměnách raněstředověké Evropy. Laboratoř nepřetržitého enigmatu. Opava 2004.

K jubileu docenta Dušana Janáka

Mečislav Borák

Před nedávnem oslavil své šedesátiny dlouholetý člen redakční rady Těšínska a člen vědecké rady Muzea Těšínska, známý historik a vysokoškolský pedagog doc. PhDr. Dušan Janák, Ph.D. Narodil se 3. října 1948 v Ostravě, a i když zde absolvoval Střední průmyslovou školu hornickou, nakonec si zvolil zcela jinou životní dráhu, neboť vystudoval Filozofickou fakultu Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Brně, obor čeština a dějepis (1973). Po krátkém období pedagogické činnosti na gymnáziu a chemické průmyslovce v Ostravě se v roce 1975 stal historikem v ostravské pobožce Slezského muzea Opava, a k 1. 7. 1987 přešel jako vědecký pracovník do Slezského ústavu ČSAV v Opavě. V letech 1991–2007 byl vědeckým tajemníkem ústavu, který se po transformaci Akademie věd v roce 1993 stal součástí Slezského zemského muzea v Opavě. Od 1. června 2003 nastoupil na plný úvazek na Slezskou univerzitu v Opavě, kde se stal vedoucím Ústavu veřejné správy a regionální politiky na Filozoficko-přírodovědecké fakultě. Záhy osvědčil své pedagogické vlohy a prokázal mimořádné schopnosti organizovat vědecko-pedagogickou činnost, když podstatně zkvalitnil a rozšířil výuku ústavu. Byl proto v roce 2008 pověřen vybudováním nové

fakulty Slezské univerzity, Fakulty veřejných politik, a v říjnu téhož roku byl zvolen do funkce děkana. Titul doktora filozofie získal v roce 1981 na UJEP v Brně, vědeckou hodnost Ph.D. v roce 2000 na Univerzitě Palackého v Olomouci. Habilitoval se z oboru historie se zaměřením na české a československé dějiny v roce 2008 na Slezské univerzitě v Opavě. Vykonával řadu odborných funkcí – např. v letech 2004–2006 byl členem oborové rady pro historické vědy Grantové agentury Akademie věd ČR, v současné době je členem vědecké rady Slezské univerzity v Opavě i její Filozoficko-přírodovědecké fakulty, členem Akademického senátu Slezské univerzity aj. Byl úspěšným řešitelem či spoluřešitelem zhruba desítky výzkumných projektů několika grantových agentur, externě přednášel historii na Ostravské univerzitě.

Ve své vědecké práci se docent Janák soustavně věnuje především novodobým českým dějinám. Již ve svých prvních odborných pracích se zajímal o poválečný ekonomický a společenský vývoj na Ostravsku a snažil se najít souvislosti s vývojem v Polsku a na Slovensku. Posléze zmapoval společensko-politickou strukturu poúnorového vývoje na Ostravsku, a všimneme-li si především jeho článků a studií

Doc. PhDr. Dušan Janák, Ph.D.

publikovaných v Těšínsku, musíme připomenout jeho podrobný rozbor politické orientace obyvatel Těšínska v prvních poválečných letech.¹ Zabýval se poměrně širokou paletou témat od analýz činnosti odborů či sociálního postavení horníků až třeba k utváření slezské identity místních obyvatel. Několik objevných studií věnoval též poválečné historii Kladska, Ratibořska a Hlubčicka a rozvoji československo-polských vztahů od roku 1945 až do současnosti, zvláště v pohraničních oblastech Slezska. Výsledky dlouhodobého výzkumu politických, hospodářských a sociálních poměrů na poválečném Ostravsku a Těšínsku se mu podařilo zúročit v několika pracích syntetického charakteru – podílel se již na prvním

pokusu o nástin dějin Těšínska, na monografiích dějin Orlové a Havířova a především na první poválečné syntéze dějin Slezska.² Právě na ni v současné době navazuje nový výzkumný projekt Slezské univerzity v Opavě, jehož se rovněž účastní.³

Už v devadesátých letech se stal uznávaným odborníkem na problematiku poválečných perzekucí v českých zemích. Byl spoluautorem úspěšné monografie na toto téma⁴ a čtenáři Těšínska si možná vzpomenou, že jim přiblížil dějiny komunistických táborů nucené práce v Československu na příkladu tábora v Třinci;⁵ zaznamenal i vývoj dalších těchto táborů na severní Moravě a ve Slezsku.⁶ Jeho výzkumy příčin a forem politické perzekuce členů Sokola, kteří v roce 1948 projeví nesouhlas s nástupem komunistického režimu v zemi, se také dotkly regionu Těšínska, když zmapoval poměry v sokolské župě Těšínské Jana Čapka v Orlové.⁷ K dalším oblastem jeho mnohovrstevnatého vědeckého zájmu lze přiřadit zvláště dějiny retribučního soudnictví v českých zemích a dějiny poválečného československého vězeňství, jak o tom svědčí několik monografií a sborníků uzavírajících grantové výzkumné projekty.⁸ V těchto pracích, pro příslušnou oblast výzkumu v mnohém ohledu takřka zakladatelských, však Těšínsko bohužel již bezprostředně zastoupeno nebylo. V posledních letech se docent Janák podílel rovněž na výzkumu perzekuce Čechů a československých občanů v bývalém Sovětském svazu, zvláště na zmapování vězeňského systému GULAG a jeho českých souvislostí.

Přejeme mu v další vědecké i pedagogické práci hodně zdraví, životní pohody a tvůrčích sil při odkrývání dosud nezmapovaných stránek našich novodobých dějin, o něž by se mohl, a jistě mnohem častěji než dosud, podělit i se čtenáři Těšínska.

POZNÁMKY

- 1 Politická orientace obyvatel Těšínska po roce 1945. Těšínsko, 34, 1991, č. 1, s. 10–16.
- 2 Základní rysy vývoje československého Těšínska po roce 1945. In: Borák, M. – Gawrecki, D. (edd.): Nástin dějin Těšínska. Ostrava – Praha 1992, s. 118–152 (spoluautoři R. Prokop, J. Krol); polský překlad Podstawowe cechy rozwoju czechoslowackiej części Śląska Cieszyńskiego po roku 1945. In: Borák, M. – Gawrecki, D. (edd.): Zarys dziejów Śląska Cieszyńskiego. Ostrawa – Praga 1992, s. 118–152; Orlová po roce 1945. Územní a správní vývoj. Politický vývoj. Kulturní a společenský vývoj. In: Borák, M. (ed.): Dějiny Orlové. Orlová 1993, s. 141–169 a 228–243 (spoluautoři A. Rebrová, R. Prokop); Počátky sídlištní výstavby. Město pozoruhodného rozvoje. Město v období normalizace a stagnace. Město na rozcestí. In: Tomolová, V. – Žáček, R. (edd.): Havířov. Havířov 1995, s. 71–158 (spoluautor R. Prokop); Nejnovější vývoj (od roku 1945). In: Bakala, J. (ed.): Slezsko v dějinách českého státu. Stav a úkoly výzkumu. Opava 1991, s. 262–295 (spoluautor Z. Jirásek); Výzkum poválečného vývoje českého Slezska po roce 1989. In: Borák, M. (ed.): Slezsko v dějinách českého státu. Opava 1998, s. 335–344; České Slezsko po roce 1945. Územní a správní vývoj. Populační vývoj. Politický vývoj. Národnostní poměry. In: Gawrecki, D. a kol. (edd.): Dějiny Českého Slezska 1740–2000 II. Opava 2003, s. 405–408 (spoluautor Z. Jirásek).
- 3 Výzkumný záměr Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR č. MSM4781305905 „Slezsko v dějinách českého státu a střední Evropy“.
- 4 Tábor nucené práce v ČSR 1948–1954. Opava 1996 (spoluautor M. Borák).
- 5 Tábor nucené práce v Třinci. Těšínsko, 42, 1999, č. 3, s. 12–16.
- 6 Tábor nucené práce na severní Moravě a ve Slezsku v letech 1948–1954. Studia Śląskie, 59, 2000, s. 201–228; K problematice pracovních táborů v Polsku a Československu v letech 1945–1954. In: Miroszewski, K. – Woźniczka, Z. (edd.): Historia martyrologii więźniów obozów odosobnienia w Jaworznie 1939–1956. Jaworzno 2002, s. 106–115.
- 7 Sokolská otázka v roce 1948. Časopis Slezského zemského muzea, série B, 41, 1992, č. 3, s. 257–280; Sokolská župa Těšínská Jana Čapka v Orlové po únoru 1948. Těšínsko, 35, 1992, č. 4, s. 13–15.
- 8 Např. Kapitoly o československém vězeňství 1945–1955. Historické souvislosti, právní základy a politické aspekty. Opava 2002; Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě v letech 1945–1955. Opava 2001; Vězeňství ve střední Evropě v letech 1945–1955. Příloha časopisu České vězeňství, 9, 2001, č. 3.

Muzeum Těšínska v roce 2008

Výroční zpráva

Zbyšek Ondřeka

Vážení čtenáři časopisu Těšínsko, předkládáme vám výroční zprávu, pátou v pořadí, o činnosti Muzea Těšínska v roce 2008. Kromě každoroční běžné výstavní, publikační a badatelské činnosti přinesl muzejní rok 2008 i několik aktivit, kterými jsme připomenuli 60. výročí vzniku Muzea Těšínska (poznamenejme, že v Českém Těšíně bylo po několika předcházejících meziválečných pokusech muzeum oficiálně ustaveno až v roce 1948). Šedesát let je poměrně dlouhá doba v životě člověka, avšak pro instituci, jakou je muzeum to rozhodně není nic mimořádného. Mimořádnost existence Muzea Těšínska lze spíše hledat v jeho významu v národnostně a jazykově smíšeném regionu Těšínska a také v nebývalém rozvoji – z malého, ani ne okresního muzea vyrostlo do dnešní podoby jednoho z největších regionálních muzeí v České republice. Objektivně je třeba také zdůraznit šíři záběru našich aktivit, které nejsou v ostatních muzeích zdaleka tak obvyklé – dokládají to počty realizovaných výstav, vzdělávacích akcí pro mládež, vydání čísel časopisu Těšínsko a dalších publikací i například pokračující výstavba repliky slovanského hradiska v Chotěbuzi-Podoboře.

Není divu, že právě připomenutí 60. výročí existence muzea (a zároveň 100. výročí narození jeho zakladatele Ladislava Báči) byla v roce 2008 věnována řada akcí. Ladislav Báča (*1908–†1990) se mimořádným způsobem zasloužil o existenci a směřování dnešního

Muzea Těšínska a bezpochyby si zaslouží důstojné připomenutí. S významným finančním přispěním města Český Těšín byla právě tomuto českému učiteli, muzejníkovi a vlastenci odhalena na historické budově muzea na Hlavní třídě bronzová pamětní deska. S muzeem spolupracovala a spolupracuje celá řada osobností. Řada z nich byla u příležitosti 60. výročí vzniku Muzea Těšínska vyznamenána zvláštní pamětní medailí vyrobenou pro tuto příležitost (mezi nimi například představitelé akademické obce: etnograf Daniel Kadlubiec, geograf a sociolog Radim Prokop, čeští a polští historikové Rudolf Žáček, Zdeněk Jirásek, Mečislav Borák, Dan Gawrecki, Irena Korbelářová, Janusz Spyra, Mariusz Makowski či Waclaw Gojniczek, umělci a publicisté: Renata Putzlacher-Buchta, Jaromír Nohavica, Radovan Lipus, Tomáš Kočko, ředitelé muzeí a institucí, s nimiž spolupracujeme, např. Marian Dembiniok, Jaromír Kalus, Vítězslav Koukal, vedoucí národopisných souborů z Těšínska a celá řada představitelů těšínských obcí a měst). V jubilejním roce hostilo Muzeum Těšínska právě s ohledem na výročí svého vzniku také několik celostátních odborných jednání a konferencí – archeologických, historických i etnografických. K výročí byla v naší karvinské výstavní síni připravena a prezentována zvláštní tematická výstava nazvaná „**Muzeum o muzeu**“, která přiblížila nejen vznik a historii našeho muzea, ale i jeho každodenní práci a nejrůznější aktivity.

Pamětní medaile Muzea Těšínska – avers, revers, foto Martin Krůl

Mons. František Václav Lobkowicz, O.Praem., biskup ostravsko-opavský, žehná pamětní desku zakladatele Muzea Těšínska Ladislava Báci z dílny Martina Kuchaře, Český Těšín 20. června 2008, foto Petr Rubal

Tato výstava byla pak úspěšně prezentována ještě jednou na polském území v Muzeu Śląska Cieszyńskiego v Těšíně. Presentaci českotěšínského muzea za řekou Olší lze bez nadsázky označit za průkopnickou. Výročí vzniku muzea byla podřízena i akce spojená s dokončením stěhování muzejních aktivit do dočasného sídla muzea na Pražské ulici v Českém Těšíně. Cílem bylo zpřístupnit nevelkou, ale důstojnou stálou expozici s názvem „**Obrázky z minulosti Těšínského Slezska**“. Podařilo se to začátkem dubna 2008.

1. Muzeum Těšínska v roce 2008 pracovalo jako příspěvková organizace Moravskoslezského kraje. Působnost muzea, daná zřizovací listinou, představuje celé území historického Těšínského Slezska: z povahy věci je zřejmé, že pozornost se soustředí na českou část tohoto území se zjevným přesahem naší pozornosti k sousedům, zejména do Polska, ale i na Slovensko. Tak jako v roce 2007 docházelo i v roce 2008 často k propojení odborných muzejních a osvětových aktivit našeho muzea s aktivitami z oblasti cestovního ruchu a turistiky.

2. Odborné aktivity představovaly nejen výstavní činnost, ale i plnění badatelských a dokumentačních úkolů, a tedy činnosti veřejnosti často ukryté – shromažďování sbírkových předmětů, péči o sbírkový fond, dokumentaci nových sociokulturních a jazykových jevů i tradiční lidové kultury, archeologický průzkum apod. Odborné dlouhodobé cíle vycházejí z plánů naší činnosti, které zrcadlí skutečnost,

v níž muzeum pracuje: především se věnujeme dokumentaci soužití obyvatel různých národností, jazyků, náboženské i politické orientace v regionu Těšínského Slezska a zároveň jeho politickému, správnímu a územnímu vývoji v minulosti s výstupy pro současnost. S dlouhodobými cíli seznamujeme čtenáře časopisu Těšínsko podrobněji v předchozí výroční zprávě.

3. Návštěvnost a výstavní činnost. Měli bychom ještě jednou připomenout, že v roce 2008 se nám podařilo dokončit a otevřít po delší přestávce prozatímní stálou expozici věnovanou Těšínsku. V prostorách přízemí budovy na Pražské ulici v Českém Těšíně tak byla vybudována poměrně nevelká, ale důstojná expozice s názvem „**Obrázky z minulosti Těšínského Slezska**“, která bude doplňována příležitostnými výstavami. Pozornost je zde věnována jak přírodnímu prostředí Těšínska, tak jeho osídlování od nejstarších dob, lidové kultuře a architektuře, řemeslné výrobě i počátkům těžby uhlí a průmyslu a dějinám Těšínského knížectví. Autorem prostorového a výtvarného řešení expozice je Pavel Žabka z Karviné, na obsahu se podíleli odborní zaměstnanci muzea Mgr. Pavlína Badurová, Mgr. Ilona Pavelková, Mgr. Ondřej Tůma, RNDr. Miroslav Skarka a další. Očekáváme, že se tato – i když poměrně nevelká, ale zajímavá – stálá expozice stane hlavním pilířem naší výstavní činnosti v několika nadcházejících letech a pomůže také zlepšit návštěvnost muzejní pobočky v Českém Těšíně, která byla pro absenci

stálé expozice v loňském roce poměrně malá. Výstavní síně a expozice Muzea Těšínska (dále jen MT) v roce 2008 navštívilo celkem 28 700 návštěvníků, z toho 46 přednášek pro veřejnost vyslechlo 1 078 návštěvníků. Neplatících evidovaných návštěvníků bylo 10 518, celková návštěvnost tedy činí 40 226 osob, z toho mládež představuje 23 064 osob. Rodinné vstupné využilo 4 167 rodin. Tradičně největší návštěvnost mezi našimi pobočkami zaznamenal Archeopark v Chotěbuzi-Podoboře. V uplynulé sezoně jsme zaznamenali mírné snížení celkové návštěvnosti této pobočky u počtu 16 050 platících oproti 17 348 návštěvníkům v loňském roce, z toho bylo 8 360 dětí, žáků a studentů. Na poklesu návštěvnosti se podepsalo hned několik faktorů – zejména dlouhodobě nepříznivé počasí. Pro trvalé deště odřekla původně plánované návštěvy celá řada škol. Na realizaci celkem 22 výstav v roce 2008, jejichž přehled uvádíme v tabulce, bylo vydáno z rozpočtu muzea celkem 408 tis. Kč (částka nezahrnuje náklady na stálou expozici). S vedením Euroregionu Těšínské Slezsko jsme v závěru roku jednali o možnostech přemístění výstavy Město Český Těšín do budovy sídla Euroregionu u hraničního mostu. Pokud se podaří tento záměr realizovat, především pokud se podaří získat dostatečné finanční prostředky na tento záměr, byla by tak vytvořena stálá expozice věnovaná Českému Těšínu přímo na hranici s polským Těšínem. Po jednáních s představiteli Orlové bylo dosaženo stanovení symbolického nájemného za naši orlovskou výstavní síň ve výši symbolické 1

koruny měsíčně, což vysvětluje snížení celkových nákladů na nájemné za výstavní síně na 550 tis. Kč v roce 2008 oproti 653 tis. Kč v roce předchozím. Jednomu z nejvýznamnějších výročí roku 2008 – 90. výročí vzniku Československé republiky a událostem z meziválečných let 1918–1938 na Těšínsku – byla věnována zvláštní výstava s názvem „**1918 – vznik republiky**“ instalovaná v Památníku životické tragédie v Havířově. Na výstavě jsme prezentovali vůbec poprvé hned několik mimořádně zajímavých předmětů z našich sbírek, například legionářskou uniformu nebo originály tehdy používaných map, dokumentů a vyhlásek. Výstava rovněž připoměla nezapomenutelnou cestu prezidenta republiky T. G. Masaryka na Těšínsko v roce 1930.

4. Sbírkotvorná činnost patří tradičně k hlavním pilířům muzejních aktivit – přestože o ní veřejnost často vůbec neví. Počet našich evidovaných sbírkových předmětů zapsaných v CES (Centrální evidenci sbírek Ministerstva kultury ČR) ke konci roku 2008 činil 203 607 ks. Pracovníkům muzea se podařilo získat celou řadu nových předmětů, z nichž některé si zaslouží mimořádnou pozornost – k nim řadíme například unikátní sokolské prapory z Karviné, legionářskou uniformu a celou řadu dalších. Holý výčet a statistická čísla nemohou v žádném případě přinést zhodnocení práce a úsilí odborných pracovníků ani hodnotu jednotlivých předmětů, která je v řadě případů nevyčíslitelná. Přesto je pro pořádek uvádíme. Přírůstky za rok 2008 činily 1 400 ks,

Česlav Valošek z Albrechtic přijímá z rukou ředitele Muzea Těšínska pamětní medaili za celoživotní zásluhy o archeologii a přírodovědu Těšínska, Výstavní síň MT v Karviné, 29. května 2008, foto Martin Krůl

Nový přírůstek sbírek Muzea
Těšínska - prapor Tělocvičné
jednoty Sokol z Fryštátu,
foto Martin Krůl

z toho nákupem s náklady 119 tis. Kč bylo získáno 210 ks, zbytek byl získán povětšinou darem. Jako každý rok i v roce 2008 muzeum uskutečnilo dvě pravidelná setkání sbírkové komise, na nichž došlo k hodnocení všech nabízených předmětů. Odborníkům – členům komise, kteří tuto aktivitu vykonávají zcela bezplatně ve svém volném čase – je třeba skutečně poděkovat. Muzeum Těšínska se věnuje samozřejmě také restaurování, konzervaci a dobrému uložení svých sbírek. Celkem bylo zrestaurováno a konzervováno 1 129 ks sbírkových předmětů, na tuto činnost vydalo muzeum 313 tis. Kč. V tomto kontextu je ale třeba připomenout i významné investice do našich budov např. postupné opravy památkově chráněného objektu Kotulovy dřevěnky v Havířově-Bludovicích. Péči o něj a jeho údržbě věnujeme opravdu značnou pozornost a nemalé finanční prostředky – v roce 2008 realizovalo MT kompletní opravu střechy dřevěnky s celkovými náklady 646 tis. Kč a opravu vnějších a vnitřních omítek a interiéru s náklady 284 tis. Kč. S ochranou sbírek souvisí i největší loňská investice muzea a to do celkové výměny střechy našeho centrálního depozitáře v Horní Suché s náklady 1 584 tis. Kč. Na řadu dalších let tak bude zajištěna kvalitní ochrana uložených fondů proti zatékání, dešti a povětrnostním vlivům. Obdobně byl zcela vyměněn střešní plášť na objektu památníku v Havířově-Živicích a to s náklady 763 tis. Kč. Měli bychom připomenout i významné investice do regálových systémů pro uložení sbírek – náklady na tyto úložné systémy představují jen v roce 2008 celkově částku 1 007 tis. Kč, v uplynulých třech letech investovalo muzeum do úložných

systémů v depozitářích více než tři miliony korun. Na všechny uvedené investice získalo MT účelové dotace.

5. Ediční a publikační činnost představuje tradičně jeden z okruhů aktivit, které jsou velmi pozorně vnímány veřejností. Také v roce 2008 vydalo MT čtyři čísla časopisu „Těšínsko“. Našemu vlastivědnému časopisu se dostalo mimořádného ocenění v podobě zařazení mezi tzv. *neimpaktované recenzované časopisy*. „Těšínsko“ se tak ocitlo ve vskutku elitním klubu vědeckých časopisů, je dnes zřejmě jediným obdobným vlastivědným muzejním časopisem v republice, který se tímto zařazením může pochlubit. Udržení v elitním klubu bude jistě snahou celé redakční rady i v roce 2009. Zájemce o obsah jednotlivých čísel „Těšínska“ odkazujeme na vlastní časopis, pro podrobnější výčet a zhodnocení zde bohužel nemáme dostatek prostoru.

V uplynulém roce jsme si připomínali hned několik historických výročí, spjatých s událostmi moderních českých dějin z „osmičkových“ let 1918, 1938, 1948 a 1968. Pro obyvatele pohraničního Těšínska měl dalekosáhlé důsledky, které pocítujeme prakticky dosud, zejména územní česko-polský spor o Těšínsko. Připomeňme, že se rozhořel záhy po deklaraci polské těšínské Rady Narodowej Księstwa Cieszyńskiego z 30. října 1918 o převzetí moci nad Těšínským knížectvím a jeho připojení k nově se tvořícímu Polsku. Spor nakonec vedl k rozdělení po staletí jednotného územního celku, k přesunutí starých a vytýčení nových státních hranic a poznamenal osudy tisíců těšínských rodin. Zdálo by se, že starý územní spor, jeho příčiny, průběh a důsledky budou dnes, po více než 90 letech, u těšínské veřejnosti již téměř zapomenuty. Platí to, až na výjimky, zejména u většinové české společnosti, která tzv. těšínský problém prakticky nezná a zpravidla jej tedy nijak nereflektuje. Na rozdíl od české veřejnosti je téma dělení a rozdělení Těšínska stále živé u těšínských Poláků, a to nejen na našem území, ale po obou stranách státní hranice. Svědčí o tom srovnání pozornosti, jakou v roce 2008 výročí těšínských událostí z let 1918–1920, méně z roku 1938, věnovala česká a polská, resp. polskojazyčná regionální média. Hlavní roli zde sehrává zcela objektivně především potřeba sebereflexe a sebeidentifikace obyvatel polské národnosti na českém Těšínsku v souvislosti se změnami ve skladbě obyvatelstva v posledních desetiletích, zejména v kontextu trvalého snižování podílu polského obyvatelstva. Ale také v kontextu nově definovaných podmínek pro

život národnostních menšin na českém území po přistoupení ČR do Evropské unie a po otevření hranic v rámci tzv. schengenského prostoru a tedy i pro život polské národní menšiny na Těšínsku.

Muzeum Těšínska spolupracovalo (zejména poskytnutím četných archivních fotografií a pohlednic ze svých sbírek) na příležitostných projektech varšavského vydavatelství **Karta**, které výročním těšínských událostí z let 1918–1920 a také 1938–1939 věnovalo hned dvě čísla svého stejnojmenného historického časopisu. S Českou televizí v Praze naše muzeum spolupracovalo téměř po celý rok 2008 na přípravě půlhodinového filmu věnovaného životu generála **Josefa Šnejdárka** (*1875–†1945). Pro přípravu dokumentárního pořadu poskytlo mimořádně zajímavý faktografický i fotografický a dokumentační materiál o těšínských událostech z let 1918–1920, zejména o bojích československé armády pod Šnejdárkovým velením s Poláky na Těšínsku. Dokument o generálu Šnejdárkovi připravila Česká televize ve spolupráci s Vojenským historickým ústavem v Praze a dalšími českými a slovenskými partnery, natáčelo se na nádražích v Bohumíně, v Českém Těšíně a v Třinci, u společného hrobu našich legionářů a dalších českých obětí plebiscitního období z let 1918–1920 v Orlově, v Jablunkově, v polském Těšíně i u Skočova. Zdařilý dokument byl prezentován ve veřejném vysílání v rámci seriálu „**Neznámí hrdinové**“.

V loňském roce také pokračoval ediční projekt společného odborného periodika Muzea Śląska Cieszyńskiego a Muzea Těšínska – **Cieszyńskie studia muzealne/Těšínský muzejní sborník** vydáním jeho 3. čísla. Čtenář najde na téměř 350 stranách 13 původních studií zaměřených především na hmotnou kulturu Těšínska v jeho historických hranicích. Do 3. čísla přispěli z odborných pracovníků Muzea Těšínska Jan Al Saheb a David Pindur (společná studie *Nejstarší dějiny farního kostela sv. Jana Křtitele ve Frýdku*) a Martin Krůl (*Prapory z území Těšínského Slezska v muzejních sbírkách-Sztandary z terenu Śląska Cieszyńskiego w zbiorach muzealnych*, společně s Januszem Spyrou a Jaromírem Poláškem). V současnosti pro rok 2010 připravujeme již 4. číslo. Ve spolupráci s Euroregionem Těšínské Slezsko/Śląsk Cieszyński byl vydán sborník příspěvků z konference věnované historii regionu ve společné Evropě, kterou uspořádal Euroregion v květnu. Z otištěných příspěvků nakonec vzešla dvojjazyčná publikace s názvem „**Těšínské Slezsko/Śląsk Cieszyński**“, na níž se autorsky za MT podíleli Dr. Zbyšek Ondřeka (*Historicko-*

*Generál Josef Šnejdárka,
Muzeum Těšínska*

geografický vymezení Těšínska, jeho hranice a začlenění do českého státu) a Dr. David Pindur (*České kulturní a jazykové vlivy na Těšínsku v období od 14. století do konce 18. století*). Texty byly doplněny řadou ilustrací – zejména reprodukcemi starých listin a písemností, zčásti rovněž ze sbírek MT. Kniha byla vydána v nákladu 500 ks, slavnostně byla pokřtěna v sídle Euroregionu za účasti řady hostů. Jedním z prvních čtenářů této publikace byli i prezidenti Václav Klaus a Lech Kaczyński, jimž ji předal sekretář Euroregionu Václav Laštůvka při jejich návštěvě Českého Těšína. V závěru roku se kromě zmiňované publikace podařilo vydat i informativní brožuru s názvem

*Nová stálá expozice Obrázky
z minulosti Těšínského
Slezska ve Výstavní síni MT
na Pražské ul. v Českém
Těšíně, foto Martin Krůl*

Václav Klaus, prezident České republiky, obdržel publikaci *Těšínské Slezsko* Śląsk Cieszyński při své návštěvě Českého Těšína 12. října 2008, foto Marek Dzupin

Sborník Těšínské Slezsko/ Śląsk Cieszyński

„Kapličky, kříže a boží muka na Těšínsku“, jejíž autorkou je Mgr. Wiesława Branna, etnografka Muzea Těšínska.

6. Personální zajištění činnosti – ukazuje se, že zdaleka nejdůležitějšími rozhodnutími pro úspěšnou realizaci všech plánovaných činností jsou rozhodnutí z oblasti personální. Proto právě personálním otázkám věnuje MT významnou pozornost. V roce 2008 pracovalo v MT celkem 54 stálých zaměstnanců, z toho 37 odborných (v oddělení muzejních činností a v oddělení komunikace s veřejností). V průběhu roku došlo k několika významným personálním změnám, které korespondují s cíli a záměry muzea, po téměř 20 letech odešla do penze paní Vlasta Byrtusová, dosavadní zástupkyně ředitele a tajemnice redakční rady časopisu **„Těšínsko“**. Nahradil ji historik PhDr. David Pindur. Nově nastoupili do služeb MT také historikové PhDr. Jan Al Saheb, absolvent Slezské univerzity v Opavě, Mgr. Radim Jež, absolvent Masarykovy univerzity v Brně, a konzervátor Jan Kurek, absolvent Středního odborného učiliště uměleckořemeslného v Praze-Libni. **Oddělení muzejních činností** bylo v roce 2008 tvořeno následujícími profesemi: archeolog (1), historik (6), etnograf (2), historik umění (1), přírodovědec (3, z toho 1 botanik, 1 zoolog a 1 ekolog), dokumentátor (2), restaurátor-konzervátor (2) a knihovník (2). Celkem v MT pracovalo v roce 2008 22 zaměstnanců s úplným vysokoškolským vzděláním, 2 s vyšším odborným vzděláním, 20 s úplným

středním vzděláním s maturitou, 8 vyučených a 2 se základním vzděláním. **Oddělení komunikace s veřejností** je tvořeno převážně průvodci ve výstavních síních (14) a v letním období také v Archeoparku (6). Součástí tohoto oddělení bylo i Regionální informační centrum v Českém Těšíně, jehož aktivity zajišťovali 3 stálí zaměstnanci. Po započtení všech ročních odměn činil průměrný měsíční plat odborných zaměstnanců v MT 16 636 Kč hrubého měsíčně, u ostatních zaměstnanců to bylo 15 159 Kč, celkem to bylo v roce 2008 průměrně 16 205 Kč měsíčně. Dodejme, že celkový objem prostředků vynaložených muzeem v roce 2008 na platy a odvody činil 10 858 tis. Kč, což představuje oproti roku 2007 navýšení o 2 %, z toho na platy odborných zaměstnanců bylo vydáno 7 898 tis. Kč a na platy ostatních zaměstnanců 2 961 tis. Kč. Náklady na odměny pro studenty-brigádníky, zajišťující archeologický výzkum v Chotěbuzi-Podobore představovaly 126 tis. Kč.

7. Prostorové zajištění – k rozhodnutí soudu o budově muzea na Hlavní třídě 13 a 15 v Českém Těšíně v roce 2008 bohužel opět nedošlo, a tak zde nadále sídlilo jen Regionální informační centrum. Celkový stav budovy trpí tímto nedořešeným majetkoprávním vztahem, který znemožňuje snahy vedení muzea o získání finančních prostředků z dotačních programů na dokončení rozsáhlé rekonstrukce objektu. Přesto je návrat do historické budovy nadále naším hlavním cílem. Vedení muzea, část provozních a odborných zaměstnanců i knihovna pracovaly v roce 2008 dočasně v budově na Pražské ulici 3/14. Tato budova je majetkem Moravskoslezského kraje a dříve v ní sídlila škola. Na jaře roku 2008 jsme v této budově uvedli do provozu po delší přestávce také výstavní síň – v bývalé tělocvičně je instalována stálá expozice, sousední místnost je využívána pro proměnné výstavy. Kromě kanceláří odborných pracovníků a zaměstnanců provozně-ekonomického oddělení je v budově umístěna i muzejní knihovna **„Silesia“** a učebna, kterou používáme pro organizaci přednášek pro studenty a pro veřejnost. V rámci možností se podařilo připravit důstojnou stálou expozici s celou řadou vystavených exponátů s dobrým prostorovým řešením a osvětlením. Vstup do těchto prostor doprovázejí znaky všech těšínských měst a některých obcí, jak z české, tak z polské části Těšínska. Součet všech nákladů na stavební úpravy v budově a vytvoření dočasné stálé expozice i sousední výstavní síně představují částku 909 tis. Kč. Na krytí nákladů na expozici a na výstavu věnovanou Českému Těšínu se významnou

měrou podílelo také město Český Těšín, a to účelovou dotací téměř 100 tis. Kč. Ostatní výstavní síně, expozice a objekty se oproti roku 2007 nezměnily: řadíme k nim VS (výstavní síň) v Havířově (Musaion na ul. Dělnická – pronájem od města), Kotulovu dřevěnkou v Havířově-Bludovicích, Památník životické tragédie v Havířově-Životicích, VS v Karviné-Fryštátě, VS v Jablunkově (pronájem od soukromého majitele), VS Technického muzea v Petřvaldě, VS v Orlové (pronájem prostor v DDM od města), Archeopark v Chotěbuzi-Podoboře, Depozitář v Horní Suché, Depozitář v Českém Těšíně (pronájem od soukromého majitele), Depozitář v Karviné, Depozitář, dílny a garáže v Českém Těšíně, Regionální informační centrum v Českém Těšíně (Hlavní ulice) a ředitelství, knihovnu a VS v Českém Těšíně (Pražská ulice). Pro srovnání uvedme, že v roce 2008 bylo vydáno z rozpočtu muzea 1 405 tis. Kč za energie ve všech uvedených objektech.

8. Ekonomické zajištění činnosti muzea představoval z podstatné části jako každý rok

příspěvek od zřizovatele, Moravskoslezského kraje, který činil v roce 2008 celkem 23 784 tis. Kč. Celkové náklady představovaly 29 819 tis. Kč, výnosy pak 30 164 tis. Kč. Hospodaření naší příspěvkové organizace skončilo kladným hospodářským výsledkem ve výši 342 tis. Kč. Kromě příspěvku od zřizovatele však MT hospodařilo i s vlastními příjmy a s celou řadou dotací. Příjmy ze vstupného činily 756 tis. Kč, ostatní vlastní příjmy celkem 2 566 tis. Kč; tato položka byla zvýšena o více než 560 tis. Kč oproti loňskému roku. Největší výnosy z tzv. doplňkové činnosti představovaly příjmy z prodeje vstupenek na nejrůznější akce v regionu v rámci činnosti Regionálního informačního centra (785 tis. Kč), za kopírování (179 tis. Kč) a prodeje zboží (256 tis. Kč). Dotace od MK ČR byly určeny účelově na podporu tradiční lidové kultury (114 tis. Kč) a na restaurování knih a obrazů (65 tis. Kč), dotace od obcí, většinou prostřednictvím grantů, opět nebyly příliš velké, jejich součet však představuje poměrně solidní částku (město Český Těšín poskytlo 108 tis. Kč, Karviná 63 tis. Kč, Havířov 30 tis. Kč, Jablunkov 8 tis. Kč

Členové skupiny historického šermu Tizon při zahájení sezony Archeoparku, 1. květen 2008, foto Lenka Bichlerová

Radek Smilovski a Otmar Kantor hrají při Dni řemesel na Kotulově dřevěnce v Havířově-Bludovicích, 1. květen 2008, foto Lenka Bichlerová

a obec Chotěbuz 2 tis. Kč). Na tomto místě je třeba ještě jednou ocenit přístup starosty města Orlová Dr. Michalíka, s nímž jsme na jaře vyjednali symbolické nájemné pro naši orlovskou výstavní síň ve výši 1 Kč měsíčně. Výstavní síň sídlí v prostorách orlovského DDM. Rozdíl více než 60 tisíc Kč mezi skutečným nájemným a tímto vskutku nájemným symbolickým bude město Orlová hradit ze svých prostředků. I takto nepřímou a účelnou se dá podpořit činnost našeho muzea. Jak již bylo částečně uvedeno výše, zřizovatel poskytl MT účelovou dotaci na opravu Kotulovy dřevěnky v Havířově ve výši 284 tis. Kč. Dále schválil poskytnutí účelové dotace na pořízení úložných regálů, pořízení výstavního fundusu a archivních boxů, a to v celkové částce 540 tis. Kč, dále na regálové vybavení do depozitářů v Karvině a v Životicích ve výši 1 000 tis. Kč, na vybavení klimatizačními jednotkami ve VS v Petřvaldě a konečně na rekonstrukci střešního pláště v depozitáři v Horní Suché ve výši 1 420 tis. Kč. Připomeňme ještě obnovu vozového parku a pořízení dvou nových referentských vozidel pro pracovníky muzea

v samém závěru roku. Z našeho stručného výčtu je zřejmé, že zřizovatel věnuje ekonomickému zajištění činnosti Muzea Těšínska trvalou pozornost, a jsme přesvědčeni o tom, že v tomto trendu bude pokračovat i po personální výměně, k níž došlo ve vedení našeho kraje po nedávných podzimních krajských volbách. Zároveň je ale třeba připomenout a zdůraznit, že naše získávání dotací není vůbec samozřejmé – za každou dotační korunou – ať z účelové dotace nebo z jakéhokoli grantu – stojí pečlivá příprava a mnohdy i nelehká jednání.

Věřím, že si Muzeum Těšínska udrželo i v jubilejním 60. roce své činnosti v roce 2008 nemalý rozsah svých odborných, prezentačních a osvětových aktivit a vysoko nastavenou laťku úrovně svých výstupů – výstav, přednášek, článků a publikací. Potvrzuje se, že Muzeum Těšínska sehrává v národnostně, sociálně a hospodářsky zcela mimořádném regionu České republiky, jakým je Těšínsko, vskutku nezastupitelnou roli zdroje informací a zároveň dokumentačního a vzdělávacího pracoviště.

Výstavní činnost Muzea Těšínska, příspěvkové organizace, rok 2008

VS MT Musaion Havířov	Krásy moří a oceánů Jany a Josefa Podhájských Řezbáři Sladký život čokolády Černobílý svět	15. 1.–30. 3. 29. 4.–31. 8. 25. 9.–31. 1. 2009 25. 9.–31. 1. 2009
Památník životické tragédie	Ten vánoční čas Zmizelí sousedé 1918 – vznik republiky Stálá expozice: Okupace a odboj na Těšínsku	4. 12. 2007–3. 2. 2008 26. 2.–25. 5. 24. 6.–31. 3. 2009
Kotulova dřevěnka	Stálá expozice: Lidové bydlení a tradiční zemědělství na Těšínsku	
Technické muzeum v Petřvaldě	Výstavní síň: Slepice nebo vejce? Reklama nebo výrobek ? Ten vánoční čas Přízemí: Stálá expozice: Kouzelný svět tramvají Stálá expozice: Tradice hornictví na Karvinsku	7. 2.–31. 10. 4. 12.–31. 1. 2009
VS MT v Orlové	Hračky naší Kačky Autogramy českých a světových osobností ze sbírky Jiřího Hanibala Vzácné kočkovité šelmy ze sbírek Slezského zemského muzea v Opavě Stálá expozice: Orlová – minulost a současnost	27. 9. 2007–28. 2. 18. 3.–28. 9. 21. 10.–28. 2. 2009
VS MT v Karviné	Ze zámeckých komnat Muzeum o muzeu – 100. výročí narození L. Báči, zakladatele Muzea Těšínska, a 60. výročí založení Muzea Těšínska Černobílý svět	13. 11. 2007–4. 5. 2008 29. 5.–11. 1. 2009 29. 5.–31. 8.
VS MT v Jablunkově	Beskydská turistika – 120 let KČT Těšínské stříbrné šperky Putovali poutníci Stálá expozice: Z minulosti Jablunkova a okolí	27. 11. 2007–20. 5. 2008 10. 6.–12. 10. 11. 11.–28. 2. 2009
Výstavní síň MT v Českém Těšíně	Stálá expozice: Obrázky z minulosti Těšínského Slezska Krátkodobá výstava Město Český Těšín	od 10. 4.–31. 12. 2008

Výstavy realizované Muzeem Těšínska mimo prostory Muzea Těšínska

Těšínské divadlo, p. o., Český Těšín	Muzeum o muzeu	9. 2.–23. 3.
Kulturní a společenské středisko Střelnice Český Těšín	Muzeum o muzeu	20. 6.–8/2008
Muzeum Śląska Cieszyńskiego, Těšín	Muzeum o muzeu	4. 4.–18. 5.

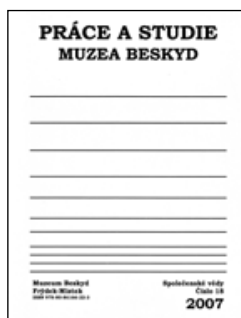
Výstavy zapůjčené Muzeem Těšínska

Městské muzeum Ústí nad Orlicí	Těšínské stříbrné šperky	3/2008–9/2008
Muzeum Brněnska, Ivančice	Pozor, vyletí ptáček!	3/2008–5/2008

Gabriela Chromcová – David Pindur

Práce a studie Muzea Beskyd-společenské vědy 18,

Frydek-Místek 2007, 226 s.,
ISBN 978-80-86166-22-3

Nejnovější svazek tohoto periodika obsahuje několik původních studií mj. k dějinám Těšínska, například David Pindur, *Zámek kontra fara – spor o lubenskou fundaci v 17. století*, z hmotné kultury např. Marek

Weissbrod, *Barokní okna frýdeckého zámku*, Pavlína Běrská – David Pindur, *Historický a stavební vývoj kostela sv. Martina ve Skalici do poloviny 19. století*, stranou již tradičně nezůstaly také objevné materiálové příspěvky *Urbář těšínské komory a satební smlouva knížete Václava II. s Annou Braniborsko-Ansbašskou z roku 1518* a *Těšínský kníže Fridrich Kazimír a Vratislav z Pernštejna (vzájemné vztahy s edicí korespondence z let 1564–1571)*, jejichž autorem je historik Muzea Těšínska Radim Jež. Součástí čísla je také přehledný bibliografický rejstřík tohoto periodika za léta 1977–2007.

Fukala, Radek: Slezsko. Neznámá země Koruny české. Knížecí a stavovské Slezsko do roku 1740.

České Budějovice 2007, 344 s.,
ISBN 978-80-86829-23-4

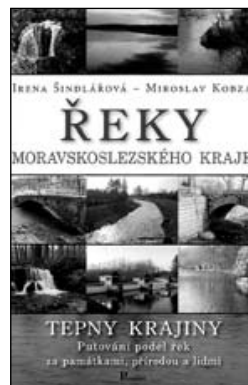
Publikace je prvním pokusem současné české historiografie o syntetizující pohled na starší dějiny Slezska v jeho původních historických hranicích v období od vrcholného středověku po 1. slezskou válku. Střízlivý

text doplněný kvalitním obrazovým materiálem, genealogickými tabulkami, přehlednými mapkami a soupisy základní české, polské i německé literatury k jednotlivým kapitolám nabízí široké čtenářské obci základní přehled nejen o politických, nýbrž také hospodářských,

sociálních, náboženských a kulturních dějinách této dosud málo známé země Koruny české. V rámci fundovaného a čtivého výkladu o slezských dějinách nezůstalo stranou pozornosti autora, působícího na Univerzitě Hradec Králové, také území někdejšího Těšínského knížectví.

Šindlářová, Irena – Kobza, Miroslav: Řeky Moravskoslezského kraje: Tepny krajiny: putování podél řek za památkami, přírodou a lidmi.

Olomouc 2007, 244 s. ISBN 978-80-86606-70-5

Autoři knihy popisují moravskou a slezskou krajinu podél řek, historii i současnost jednotlivých lokalit v blízkosti vodních toků. Publikace vypravuje o působivé atmosféře zdejších hor i nížin, lesů a luk, o místní fauně a flóře, o kulturních

a technických památkách a také o pověstech a legendách. Jsou zde také zmíněny řeky Těšínska, např. Stonávka, Olše, Lučina, Ostravice aj.

Adamczyk, Irena – Spyra, Janusz – Karpińska, Renata: Těšínské Nej.

Cieszyn 2007, 12 s. ISBN 978-8389835-25-3

Z populárně laděné brožury se můžeme mj. dozvědět, že v Těšíně se nachází největšíevangelický kostel v současném Polsku, největší tiskárna v Těšíně byla ta Procháskova

a nejstarší zmínka o Těšíně pochází z roku 1155. Nechybí také informace o nejslavnějším těšínském zákusku – jablečném štrúdlu. Kniha vyšla ve čtyřech jazykových mutacích a její přílohou jsou velkoformátové pohlednice.

Města a obce Těšínska se představují

Hřava

Horská Hřava byla dlouho označována za nejvýchodnější obci České republiky (nejvýchodnější bod ČR je však v sousedním Bukovci) a svým katastrem hraničí s Polskem i Slovenskem. Nachází se v pohoří Moravskoslezské Beskydy ve vysoké a nepříznivé nadmořské výšce 575 m n. m., avšak ze severní strany ji kryje masiv hory Gírová (839 m n. m.). V období třicetileté války se na území dnešní Hřavy nalézalo nepochybně malé opevnění, které bylo součástí pevnostního systému jablunkovských šancí. Posádka zde pobývala pouze v období vrcholného ohrožení. Teprve v 2. polovině 18. století začali tento kus země zalidňovat první osídlenci, kteří přicházeli především ze sousední obce Javořinky (polsky Jaworzynka). Prvním osadníkem se však stal obyvatel kysucké vesnice Olešné Martin Palica. Jinak zde figurovaly osoby s typickými zdejšími příjmeními Malyjurek, Bojko, Lupinski nebo Wawrzacz. Osídlovací dekrety vystavil vrchnostenský úřad těšínské komory.

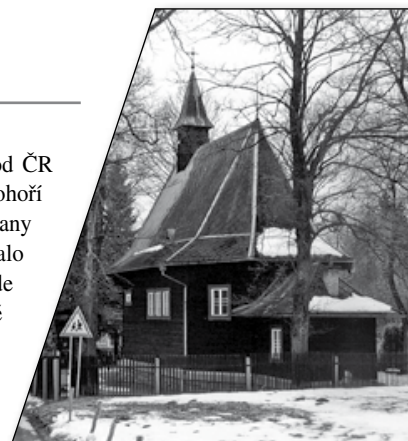
Nová osada Hřava vznikla za hospodářských podmínek, v nichž se pro vrchnostenský velkostatek stala prioritou těžba dřeva a výroba dřevěného uhlí pro komorní železárenské hamry v Ustroni, Bašce, Starých Hamrech a později i Třinci. Vrchnost proto omezovala salašnický chov dobytka a poddaní z Hřavy měli povoleno pást pouze krávy. Pro velkostatek měli cenu zejména jako pracovní síla do lesů. Ostatně chudá políčka ve vysoké nadmořské výšce měla jen skromný výnos. Pěstovalo se žito, ječmen, oves, len, pozdní brambory, luštěniny a zelí. Práce v lese znamenala hlavní přísun obživy pro Hřavany ještě dlouho ve 20. století. Dojíždění do Třineckých železáren, nebo dokonce do dolů a hutí na Karvinsku a Ostravsku se rozmohlo ve větší míře až po 2. světové válce. Hřavané tehdy chodili na vlak do Čadce. Někteří se uchytili také v menších podnicích jako Elektro Praga Hlinsko v Jablunkově nebo Tatra Čadca, popř. v dopravě (ČSD, ČSAD). Nová pracovní místa přinesla rovněž opožděná kolektivizace a založení JZD.

Hřava byla původně osadou rozlehlé obce Javořinky a teprve hraniční spory po 1. světové válce obě lokality rozdělily. Rozhraničení z r. 1920 přičlenilo Hřavu Polsku, avšak na žádost zdejších obyvatel byla v roce 1921 přidělena prozatímně k Československu, v červnu 1924 pak natrvalo. O tři roky později získala Hřava status samostatné obce (dne 6. října 1927). Její obyvatelé se téměř bez výjimky hlásili k české národnosti, což nemělo v okolí Jablunkova obdoby. Obci se proto začalo říkat Malá Praha.

Obec si musela postavit vlastní Masarykovu školu (svému účelu sloužila do roku 1978, dnes je to mateřská škola) i kostel, který se stal dominantou obce. Dřevěná stavba charakteristická pro horskou oblast vznikla v r. 1936. Její interiéru zdobí vyřezávaná dřevěná křtitelnice z dílny hrčavského rodáka Ondřeje Zogaty (1904–1965). Kromě kostela patří mezi významné památky Hřavy také tzv. Sikorova hospoda postavená v roce 1927 v typickém horském duchu starých dřevěnic. Poblíž se nachází původní malá hasičská zbrojnice. Za návštěvu bezpochyby stojí trojmezí bod, který vytyčuje místo střetávání polsko-česko-slovenských hranic. Toto místo bylo v roce 1995 označeno třemi žulovými monolity. Protože se jedná o častý výletní cíl návštěvníků Hřavy, bylo zde postaveno i dřevěné odpočívadlo. Trojmezí je od centra obce vzdáleno zhruba 2 km a vede k němu žlutá turistická značka.

Vyhledávanými se staly rovněž hrčavské poutě ke kostelu sv. Cyrila a Metoděje a k lurské jeskyni z roku 1937.

Do kulturních dějin Hřavy se zapsali zejména příslušníci rodu Zogatů. Kromě Ondřeje se proslavili také dudák Pavel Zogata a spisovatel Jindřich Zogata. Určitý čas zde pobývali sochař a řezbář Leoš Kubíček, učitel Ondřeje Zogaty, nebo malíř Ferdiš Duša, který zde vytvářel obrazový materiál pro významnou etnografickou monografii „Hřava“ Ivo Stolaříka, vydanou v roce 1950. Na hrčavském hřbitově je pochována Anna Hlaváčová (1880–1952), babička herečky Jany Hlaváčové, která sem vozila děti z Prahy za ozdravnými účely. Krásné horské prostředí, čisté ovzduší, folklorní tradice i několik možností ubytování lákají návštěvníky Hřavy dodnes.

Kostel sv. Cyrila a Metoděje, 2006

Hřava, čp. 1, okolo r. 1940

Dřevěný hostinec U Sikory, 2008

Hřavská krajina, okolo r. 1990

Adresa: Obecní úřad Hřava, Hřava 53, 739 99, telefon: +420 558 331 020, email: hrcava@trz.cz • Starosta obce: Josef Szkandera
• Počet členů zastupitelstva: 7 (Sdružení nezávislých kandidátů – 5 mandátů; Strana zelených – 2) • Počet obyvatel k 1. 1. 2008: 250 obyvatel, z toho 120 žen a 130 mužů • Rozloha: 288 ha

